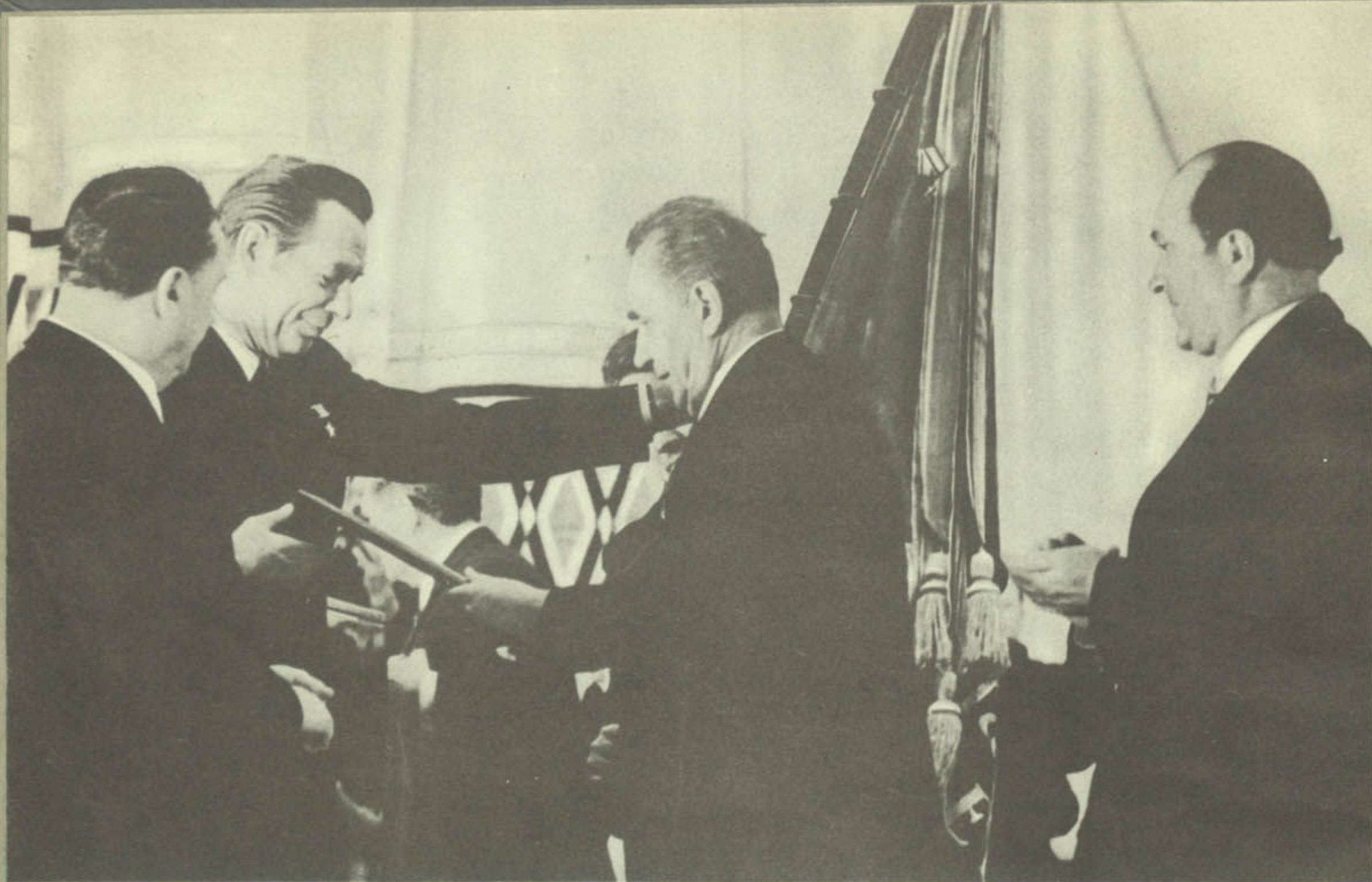

05
Ба 6283

работніца 1
і сялянка 1

1974

Мінск. Лістапад. Член Палітбюро ЦК КПСС, старшыня Савета Міністраў СССР А. М. Касыгін на сумесным пасяджэнні Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі і Вярхоўнага Савета Беларускай ССР уручыў рэспубліцы ордэн Дружбы народаў.

А напярэдадні А. М. Касыгін выступіў з прамовай перад удзельнікамі рэспубліканскага сходу партыйна-гаспадарчага актыву і ўручыў Беларусі Чырвоны сцяг ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ, якім наша рэспубліка ўзнагароджана за поспехі ва Усесаюзным сацыялістычным спаборніцтве за павелічэнне вытворчасці і нарыхтовак прадуктаў жывёлагадоўлі ў зімовы перыяд 1972—1973 гадоў.

Фота Л. Эйдзіна і Л. Папковіча.

Пролетары ўсіх краін, яднайцеся!

**работніца
і сялянка**

№ 1 СТУДЗЕНЬ
1974

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ
І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ
ВЫДАЕЦЦА 3 ЛІСТАПАДА 1924 г.

Выдавецтва ЦК КП Беларусі

© «Работніца і сялянка», 1974 г.

ЯШЧЭ, здаецца, не патухлі агні навагодніх ёлак, электроннавылічальныя машыны падлічваюць добрыя справы трэцяга, рашаючага, а мы працай сваёй ужо славім чацвёрты, ударны год пяцігодкі. Хаця, калі шчыра казаць, то жывем яшчэ многімі падзеямі мінулага года.

Ды і як забыць той урачысты лістападаўскі вечар, калі на сцягу нашай рэспублікі побач з двума ордэнамі Леніна і ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі заззяў ордэн Дружбы народаў! Здаецца, і зараз гучаць хвалючыя словы Старшыні Савета Міністраў СССР Аляксея Мікалаевіча Касыгіна: «Беларусь шчодро аддае на алтар гэтай дружбы ўсё лепшае, што ёсць у яе народа. І яна атрымлівае ў адказ тое ж самае ад народаў іншых рэспублік. Гэта і ёсць адносіны таварыскасці, дружбы, братэрства, якія робяць магутным і непарушным наш Саюз Саветскіх Сацыялістычных Рэспублік».

Я слухаў гэтыя словы і думаў: як жа хораша адчуваць сябе кроўнай часцінкай народа, разняволеннага Кастрычніцкай рэвалюцыяй! Народ, які на сваім гістарычным шляху вынес нечуваныя пакуты і выжывае. Народ, які разам з народамі-братамі здзейсніў вялікі подзвіг у барацьбе з фашызмам і зараз упэўнена крочыць у будучыню.

Успомніце, колькі разоў за сваю гі-

Тысячы кіламетраў праехаў я летась разам з групай дзеячоў беларускай літаратуры і культуры па гасцінных дарогах Алтайскага края. Мы захапляліся суровай веліччу паўнаводных сібірскіх рэк, маляўнічымі схіламі перавалаў Горнага Алтая. Але самае глыбокае ўражанне зрабілі на нас сібіракі — народ мужны, загартаваны, працавіты і надзіва пяшчотны. І ўсюды, дзе б ні былі, мы адчувалі жыватворны плён нашай дружбы. Напрыклад, пасля сустрэч з рабочымі Бійскага кацельнага завода сакратар парткома М. Е. Барадзін пазнаёміў нас з маршрутамі, па якіх ідзе прадукцыя славутага сібірскага завода. Сярод іх — шляхі ў Беларусь: Гомель, Баранавічы, Барысаў, Міёры... А ў Краснагорскім раёне першы сакратар райкома партыі А. С. Мызнікаў з задавальненнем паведаміў, што ва ўмовах складанага рэльефу тутэйшых зямель трактар «Беларусь» паспяхова выконвае цэлы комплекс работ.

Сустрэлі мы ў тых далёкіх краях і шмат беларусаў, якія зрабіліся ўжо сапраўднымі сібіракамі. Партыйны работнік Мікалай Хацько — з Лепельшчыны, геолог Соня Тышчанка — з Бышава, гадоўны заатэхнік маралагадоўчага саўгаса Мікола Уласенка — з Крычава. Можаче паверыць: нам не сорамна было за сваіх землякоў, бо ўсе яны працуюць натхнёна і самааддана.

це і каласіцца наш край, ... ямлі, што яшчэ нядаўна была ўсеяна каменнем, хлебаробы Докшыцкага раёна збіраюць найвышэйшыя ўраджаі, як па магістралі нафтаправода «Дружба» пульсуе нафта Беларускага Палесся, як з'явіліся ў рэспубліцы першыя беларускія шахцёры, якія выраслі на нашай зямлі новыя гарады... Расказваў і бачыў, што сябры радуюцца нашым поспехам, як родныя браты.

А сяброў у нас усё больш і больш. Бо наша дзяржава ідзе верным курсам міру і дружбы. Курсам, які вызначыў некалі вялікі Ленін і якога строга трымаецца наша Камуністычная партыя. Святло ленінскіх ідэй згуртоўвае ў адзіную сям'ю не толькі народы шматнацыянальнай Краіны Саветаў. Яно абуджае прагу барацьбы за свабоду ў душы в'етнамскага селяніна і арабскага фелаха, яно надае моцы чылійскім патрыётам у змрочных астрагах ваеннай хунты, нясе надзею ўсім, хто марыць пра лепшую волю і долю на заняволенай ці здратаванай войнамі зямлі.

І мы робім — і павінны рабіць! — усё для таго, каб не толькі самім жыць шчасліва, а і іншым народам дапамагчы ў гэтым. Вось чаму як бы хораша ні працавалі мы ў мінулым, рашаючым годзе пяцігодкі, зараз кожны з нас вызначае для сябе новыя, яшчэ больш высокія рубяжы. Бо ўжо, як кажуць, размя-

ПАД НЕАБСЯЖНЫМ НЕБАМ АЙЧЫНЫ

Анатоль ГРАЧАНІКАЎ, намеснік старшыні Праўлення Саюза пісьменнікаў БССР

сторыю беларуская зямля ператваралася ў арэну крывавага бітваў. І заўсёды беларусы плячо ў плячо з рускімі, украінцамі і іншымі сваімі братамі мужна змагаліся за свабоду і незалежнасць. У вяках застануцца подзвігі абаронцаў Брэсцкай крэпасці, беларускіх партызан і падпольшчыкаў. У вяках застанеца і працоўны подзвіг рэспублікі, якая за кароткі час узнялася з руін і папалішчаў, каб разам з усімі будаваць светлае камуністычнае грамадства.

Хутка споўніцца трыццаць год з дня вызвалення беларускай зямлі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. А паглядзіце вы, якімі цудоўнымі рысамі вызначаецца яе пейзаж сёння! Яркія агні гіганцкіх электрастанцый і новабудуляў ззяюць светлымі зарніцамі над нашымі вёскамі і гарадамі, над гулкімі скрыжаваннямі магістральных дарог, над абеліскамі і брацкімі магіламі, у якіх вечным сном спяць воін і партызан, падпольшчык і мірны селянін, закатаваны карнікамі.

У сімфонію мірнай працы нашага народа навечна ўплялася неўміруча-жалобная і гераічна-узнёслая мелодыя Хатынскіх званоў. Два гады таму назад патэ Сяргей Грахоўскі ў Дні савецкай літаратуры пасеяў жменьку апаленай хатынскай зямлі ва ўрадліва-шчодрую глебу Алтая паблізу Тальменкі. Зараз на тым месцы, дзе парадніліся нашы землі, узвышаецца магутны абеліск у знак вечнага братэрства народаў нашай шматнацыянальнай Радзімы. Назаўсёды здружыліся і хлебаробы Тальменскага і Лагойскага раёнаў.

Ад шчырага сэрца гаварыў сакратар парткома Барнаўльскага завода транспартнага машынабудавання імя Леніна П. Я. Бабкоў пасля сустрэчы з калектывам Дзяржаўнага народнага хору БССР пад кіраўніцтвам Г. І. Цітовіча:

— Беларусь — гэта родная сястра сібіракоў, з якой мы шчодро дзелімся ўсім, чым можам. Вы нам пасылаеце славытыя трактары і тэлевізары, мы вам — магутныя дызель. І ў тым, што аб'ядналіся машыны БелАЗы і трансмашаўскія рухавікі, ёсць нешта сімвалічнае ад кроўнага братэрства і нашага непарушнага саюза, змацаванага адзінай мэтай.

Усё гэта я ўспомніў тады, у лістападзе, слухаючы сардэчныя словы Аляксея Мікалаевіча Касыгіна, які прымацаваў да сцяга нашай рэспублікі ордэн Дружбы народаў. Кожны з нас мае поўнае права ганарыцца гэтай высокай узнагародай і той моцнай дружбай, якой мы звязаны з усімі братнімі рэспублікамі. «Беларусь — родная сястра!» Гэтыя шчырыя словы можна пачуць больш як на 70 мовах народаў і народнасцей нашай краіны.

І не толькі нашай. Зусім нядаўна я чуў гэтыя словы на старажытных узгор'ях сівых Балканскіх гор. У дні, калі па ўсёй Балгарыі праходзіла свята савецкай культуры, працоўныя горада Русе затрапілі да сябе узбекскую народную паэтку Зульфійу, латышкага пісьменніка Зіманта Зіероніса, маскоўскага крытыка Юрыя Аклянскага і мяне на святкаванні 56-й гадавіны Вялікага Кастрычніка. Я расказваў балгарскім сябрам, як цві-

нялі і чацвёрты, па ўсім відаць, найрашаючы год дзевятай пяцігодкі. Трэба вельмі здорава кожнаму папрацаваць, каб ён стаў годам новых поспехаў савецкіх людзей у будаўніцтве камунізму.

А рукі прыкласці нам ёсць да чаго. Некалі, яшчэ ў дзяцінстве, запалі ў маю памяць рытмічныя радкі Якуба Коласа: «Спакойна і павольна, як у зачарованым сне, нясе Прыпяць сухадоламу Дняпру сваю багатую даніну. Не спяшаецца яна выносіць дабро палескіх балот. А яго так многа, што ўсё роўна, спяшайся, не спяшайся, а гэтай работы хопіць ёй на доўгія гады...» Тады, памятаю, мяне бянтэжылі словы «дабро палескіх балот».

Цяпер жа, калі я пабываў у меліяратараў Палесся, у хлебарабаў Піншчыны, на будоўлі Мазырскага нафтагиганта, мне стаў зразумелы глыбокі сімвалічны сэнс гэтых слоў. Прыпяць паўстае ў маім уяўленні руплівай працаўніцай, што нясе ў сваіх далонях у заўтрашні дзень багатыя працоўныя здабыткі нашага народа. Толькі здабыткі гэтыя трэба памнажаць і памнажаць. І мы ўмеем гэта рабіць.

На нашай зямлі існуе старажытны звычай. Перад тым, як пасеяць лён у цёплую веснавую глебу, сейбіт абавязкова зірне ў высокае сіняе неба, каб лён рос такім жа высокім-сінявокім. І зерне дружбы, пасеянае некалі вялікім сейбітам нашага часу — Уладзімірам Ільічам Леніным, любоўна пестуе савецкі народ. Мо таму яно і прыносіць такі высокі плён пад неабсяжным небам Айчыны. Пад высокімі зорамі ленінскай праўды.

ХУТКА споўніцца трыццаць гадоў з таго часу, як наша рэспубліка была вызвалена ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. У барацьбе прымалі ўдзел усе сумленныя савецкія людзі: адны змагаліся ў радах дзеючай Савецкай Арміі, другія — у партызанскіх атрадах, трэція — былі членамі падпольных арганізацый.

Сёння на старонках часопіса мы змяшчаем расказы аб людзях, якія ўсім сваім жыццём дапамаглі наблізіць перамогу над фашысцкай Германіяй.

Ля вёскі ўпаў самалёт...

Ля вёскі Копча Асіповіцкага раёна фашысты падбілі савецкі бамбардзіроўшчык. Машына пайшла на зніжэнне.

Убачыла, як падаў самалёт, 60-гадовая жыхарка Копчы Агаф'я Мінаўна Сушынская.

— Сыноч! Бяжым туды, паглядзім, што здарылася, — паклікала яна сына Фрола.

Усе тры члены экіпажа былі цяжка паранены.

— Што будзем рабіць? — спытала яна ў сына.

— Дамоў панясем...

— Не, сыноч, у дом могуць уварвацца паліцаі і немцы. Лепей у лесе схаваем, а ноччу адвезем да сваіх.

Параненых лётчыкаў Івана Няжэльскага, Пятра Мусейку і Аляксандра Баранава перавязалі, накармілі. Калі сцягнула, Фрол са сваім сябрам Янікам Вернікоўскім павезлі іх прасёлачнымі дарогамі ў напрамку да Бярэзіны.

Ля ракі знайшлі лодку, даведаліся, што ў вёсцы Орліцы суседняга Кіраўскага раёна знаходзяцца нашы войскі. Туды і пераправілі Івана Няжэльскага і Пятра Мусейку. Аляксандр Баранаў быў у вельмі цяжкім стане. Агаф'я Мінаўна прывезла яго ў вёску Ясень, дзе яшчэ працавала бальніца. Два дні змагаліся медыкі за яго жыццё. Але смерць не адступіла. Аляксандр Баранаў памёр. Пахавалі яго ўсім сямом на вясковых могілках, а пасля вайны адважнаму лётчыку паставілі помнік.

Шмат гадоў мінула з тае пары. Цяпер Іван Максімавіч Няжэльскі жыве ў горадзе Жданаве Данецкай вобласці, выкладае матэматыку ў адной з сярэдніх школ. Ён прыслаў пісьмо следапытам нашай школы, у якім расказвае, што Пётр Мусейка стаць у баявы строй ужо не здолеў: у яго быў моцна пашкоджаны зрок.

Вучняў нашай школы вельмі зацікавіў далейшы лёс Пятра. Мы звярнуліся ў Галоўнае ўпраўленне кадраў Міністэрства абароны СССР і атрымалі адказ, што штурман 836-га дальнебамбардзіровачнага авіяпалка лейтэнант Мусейка Пётр Пятровіч прапаў без вестак. Удалося ад-

шукаць ягоных брата і сястру. З іх дапамогай мы працягвалі пошук. Даведаліся, што перад вайной Пётр Пятровіч скончыў Харкаўскае авіяцыйнае вучылішча. Напісалі ў рэдакцыю газеты «Вечірній Харків»: а можа хто адгукнецца? Праз тыдзень у школу прыйшло пісьмо ад Вольгі Дзмітраўны Паповай.

«Дарагія чырвоныя следапыты! — пісала яна, — пасля вайны я ляжала ў сківічна-тваравым шпіталі, які тады знаходзіўся непадалёку ад Дзяржпрама. Пры мне рабілі аперацыю вачэй аднаму лётчыку, якога звалі Пятром. Ён быў высокага росту, хударлявы. Гаварыў, што родам з-пад Палтавы. Аперацыю зрабілі паспяхова: з акулярамі ён бачыў на 50 працэнтаў. Пасля аперацыі яго прывялі з клінікі назад у шпіталь, дзе працягвалі лячэнне. Я апісваю ўсё падрабязна з надзеяй, што можа хоць чым-небудзь дапамагу вам».

Мы не маем права ставіць кропку ў нашым пошуку. Пісьмо харкаўчанкі Вольгі Дзмітраўны Паповай прывяло нас да новых людзей...

Здавалася б, душы чалавечыя поўнасцю даследаваны — у час цяжкіх адступленняў і ў час перамогі, у дні баёў і ў дні франтовага зацішша, у горы і ў радасцях... Але яшчэ многае патрэбна адкрыць, паведаміць міру аб часе і аб падзеях далёкіх гадоў вайны.

Б. МУРАЎСКИ,
настаўнік Ленінскай СШ

Бабруйскі раён

Семнаццаць дзявочых гадоў

Ларыса Васільева, маладая дзяўчына з Гомельшчыны, вучылася ў Маскве на курсах медсясцёр. У канцы чэрвеня 1941 года збіралася прыехаць дадому, у вёску Яроміна Гомельскага раёна. Але пачалася вайна.

Яна — камсамолка, савецкі чалавек, значыць, абавязана змагацца з ворагам. Але ў Ціміразеўскім райваенкамаце г. Масквы сказалі:

— Семнаццацігадовых на фронт не бяром.

Ніякія ўгаворы не дапамаглі.

Некалькі месяцаў Ларыса працавала сандружынніцай. Рабіла перавязкі параненым, чытала ім пісьмы родных. Восенню ў Маскве пачалі фарміравацца рабочыя батальёны. Ларыса стала байцом супрацьтанкавай роты, сфарміраванай з камсамольцаў. Праз некалькі дзён яна з сяброўкамі Марыяй Маркінай, Галінай Рэбрык, Валянцінай Ізмайлавай атрымала першае баявое заданне. За тры месяцы такіх заданняў было шмат.

Студзенская раніца 1942 года... Атрад лыжнікаў, сярод якіх была і Ларыса, пасля пераходу адпачываў у вёсцы Папкова Сухініцкага раёна. Раптам пачалася страляніна, паказаліся фашысцкія танкі. Атрад заняў пазіцыі, пачалася няроўная бойка.

Да дома, у падвале якога заселі некалькі чырвонаармейцаў, наблізіўся танк. Паляцелі гранаты. Танк закруціўся на месцы, але на дапамогу яму спяшаўся яшчэ адзін. Тады з дома выбегла дзяўчына ў ваеннай форме з супрацьтанкавай гранатай у руках і кінулася да машыны. У адно імгненне быў падбіты і другі танк. Але фашысты, якія выбраліся з першай машыны, схпілі дзяўчыну. Гэта была Ларыса Васільева.

Гітлераўцы занялі вёску. Сябровак Ларысы, якія засталіся ў жывых, вяскоўцы перааправілі ў цывільнае адзенне і ноччу пераправілі да сваіх. А Ларысу немцы пачалі дапытваць.

— Хто ты ёсць? — закрычаў афіцэр.

Маўчанне.

— З якой часці?

Маўчанне.

Раніца змянілася днём, дзень — вечарам. Яе жорстка білі, але дзяўчына маўчала. Ёй зламалі руку, выбілі зубы.

— Будзеш адказваць? — лютаваў фашысцкі афіцэр.

Сабраўшы апошнія сілы, Ларыса сказала:

— Сярод савецкіх людзей няма здраднікаў. Мы не здаем. Ніводная фашысцкая гадзіна не ўцячэ без пакарання з нашай зямлі. — І плюнула гітлераўцу ў твар.

Стала ціха-ціха. Афіцэр дрыжачымі рукамі выцер твар і зласліва ўсміхнуўся. Па яго загаду пад пазногці дзяўчыны ўвагналі іголки, у спіну — цвік. Кулі зрашэцілі ўсё яе цела...

Калі вызвалілі вёску, Ларысу Васільеву пахавалі ў вёсцы Брынь у брацкай магіле. Дзень 21 студзеня 1942 года, апошні ў жыцці Ларысы, стаў днём нараджэння яе подзвігу, подзвігу дзяўчыны з беларускай вёскі Яроміна. Піянерская дружына Яромінскай сярэдняй школы і адна з вуліц вёскі носяць імя адважнай дзяўчыны.

І. СЛЯПЦОВ,

К. КАЛІНАУ

У баях адстаялі

Гамяльчане ўрачыста адзначылі трыццацігоддзе з дня вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Фота П. Белавуса.

Сям'я патрыётаў

Гэтыя жанчыны не ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі, але ў гады Вялікай Айчыннай вайны яны жылі і змагаліся, як сапраўдныя патрыёткі сваёй Радзімы.

Ганну Антонаўну Манцывода, сямідзесяцігадовую жанчыну, і яе дачку Вольгу Фамінічну Дзярыба вайна застала ў Мінску. В. Ф. Дзярыба ўладкавалася працаваць на завод імя Варашылава (зараз імя Кастрычніцкай рэвалюцыі), на якім фашысты рамантавалі танкі. Жанчына была звязана з падпольнай групай ваеннапалонных, якія аддавалі ёй боепрыпасы, медыкаменты, міны, гранаты, машыннае масла. Усё гэта яны бралі з танкаў, якія прыганялі для рамонту. Вольга Фамінічна праз свайго сына Юрыя Дзярыбу перадавала зброю ў партызанскі атрад.

На кватэры Ганны Антонаўны сустракаліся партызанскія сувязныя, падпольшчыкі. У базарныя дні невялікі двор быў заставлены падводамі, на якіх пад вечар вывозіліся ў партызанскі атрад боепрыпасы, зброя, медыкаменты. Паступова Вольга Фамінічна зноў напаяняла свае сховы гранатамі, мінамі, якія выносіла ў гаспадарчай сумцы з завода. Але незадоўга да вызвалення Мінска здарылася непапраўнае.

У лютым 1944 года да Ганны Антонаўны прыехала сувязная партызанскага атрада Галя з унучкай Маяй Ахрамовіч. Яны пачалі рыхтаваць да адпраўкі падводу. У коўдру зашылі медыкаменты і перавязачныя матэрыялы. У дваіное дно падводы паклалі патроны, тол, бікфордаў шнур. Ніколі фашысты пры выбыску не знаходзілі схаванае. Але на гэты раз за домам сачылі. За горадам гітлераўцы затрымалі падводу, арыштавалі Маю і Галю, адвезлі ў турму. Схапілі і Ганну Антонаўну. У вёсцы Грэбень арыштавалі Вольгу Фамінічну. Змучаную, збітую, вазілі яе па горадзе ў надзеі, што хто-небудзь прызнае. Яна загінула ў турме, Ганну Антонаўну спалілі ў Трасцяны.

Так загінулі маці і дачка — простыя савецкія жанчыны, якія рабілі ўсё, што маглі, каб наблізіць перамогу над ненавісным фашызмам.

Д. ПЕТРАЧЭНКА

ВЯСНУ

СТАНЬ НАШЫМ ГОНАРАМ, ЛЁН!

Ад рэдакцыі. Артыкулам міністра лёгкай прамысловасці Беларусі Марыі Сцяпанаўны Конанавай «Работніца і сялянка» распачынае размову пра беларускі лён. Пра яго сённяшні і заўтрашні дзень. Пра тое, што мы можам і павінны зрабіць, каб наш сінявокі прыгажун стаў сапраўднай славай рэспублікі.

Мы запрашаем да гэтай размовы вас, работнікі сельскай гаспадаркі, слаўныя льнаводы і льнаводкі рэспублікі. Скажыце сваё слова. Што патрэбна вам, што дапамагае і што перашкаджае іншы раз вырошчваць на калгасных і саўгасных палях самы лепшы, валакністы, шаўкавісты, як спяваем мы ў песні, лён? Падзяліцеся думкамі, вопытам. Запрашаем тых, хто робіць не менш адказную справу—каму даручана пярвічная апрацоўка лёну. І людзей, якія заняты канчатковым выпускам прадукцыі: інжынераў, майстроў, ільnochасальшчыц, прадзільшчыц, ткачых,—таксама шчыра просім далучыцца да размовы.

«...Зрабіць яго лепшым у Саюзе»

Размову пра наш беларускі лён хачу пачаць з таго, што адбылося яшчэ зусім нядаўна і па сённяшні дзень хвалюе ўсіх нас,—з візіта Аляксея Мікалаевіча Касыгіна ў нашу рэспубліку. Ці трэба нагадваць, адкуль пачаўся яго візіт,—з Оршы, з Аршанскага льнокамбіната. І гэта не выпадковасць, тут свая вельмі знамянальная сімволіка. Беларусь—рэспубліка лёну. Аршанскі камбінат—адно з буйнейшых прадпрыемстваў па апрацоўцы лёну не толькі ў рэспубліцы, але і ў краіне.

Мне давялося быць у тых дні на камбінате, я бачыла, з якой увагай, з якой дасведчанасцю глава нашага ўрада цікавіўся справай беларускіх майстроў ільняной вытворчасці, як сур'ёзна ўваходзіў у кожную дэталю іх працы, жыцця, быту. Некалькі разоў Аляксей Мікалаевіч паўтарыў: «Лён—гэта ваша багацце».

І вось мы чулі ў прамове А. М. Касыгіна на рэспубліканскім сходзе партыйна-гаспадарчага актыву: «Трэба рушыць наперад ільнаводства ў Беларусі, **зрабіць яго лепшым у Саюзе**. Для гэтага ў вас ёсць і спрыяльныя прыродныя ўмовы, і гістарычная традыцыя, і веданне справы, нарэшце ўменне арганізаваць яе на сучасным узроўні». У гэтых словах ёсць усё—і заданне, і ацэнка, і высокі давер да ўсіх нас. Але ў першую чаргу—заданне. Так і толькі так мы павінны сябе

настроіць на далейшы час, настроіць гора, з той шчырасцю і працавітасцю, на якую здольны былі заўсёды беларускія людзі, асабліва жанчыны, якія вырошчвалі і апрацоўвалі лён.

Аляксей Мікалаевіч сказаў пра традыцыі. Што ж, хіба не ведаем мы, як нашы маці, нашы бабкі і прабабкі пеставалі лён, колькі душы і сэрца ўкладвалі ў яго. Усё было тут. І цяжкая праца, і вялікі клопат, але была і свая паэзія, інакш не стаў бы лён любімым «героем» беларускіх народных песень. Не, не толькі цяжкай працай—лён быў для вясковай жанчыны і прадметам яе гордасці, яе творчасці, бо здаўна так павялося ў нашых вёсках: лепшая гаспадыня тая, у якой самая бялюткая, самая шаўкавістая кудзеля, у якой самая тонкая і прыгожа расшытая кашуля з лёну.

Цяпер на дапамогу Ульяніцы, якая ў песні «сеяла ляннок», прыйшлі машыны, прыйшло найлепшае ўгнаенне, прыйшлі вучоныя аграномы. І славяцца многія беларускія калгасніцы сваім майстэрствам вырошчвання лёну, бо спалучылі ў працы сваёй векавыя традыцыі з магчымасцямі сённяшняга дня. Героі Сацыялістычнай Працы з калгаса «Рассвет» Навагрудскага раёна Марта Кошур, з калгаса «XVIII парт'езд» Талачынскага Валянціна Кароткая і многія іншыя з'яўляюцца сапраўднымі майстрамі вырошчвання лёну.

Аляксей Мікалаевіч сказаў: ёсць у нас і ўменне арганізаваць вытворчасць ільну на самым высокім сучасным тэхнічным узроўні. Палатно, сурвэткі, просціны Аршанскага камбіната сталі неад'емнай часткай быту кожнай сям'і, гардэроба кожнай жанчыны, сталі залатым фундам нашай рэспублікі, важным артыкулам нашага экспарту. 60 працэнтаў ільнянога экспарту краіны належыць Беларусі, і гэтым мы таксама маем права ганарыцца.

Аршанскі льнокамбінат. У свой час, у 30-я гады, Савецкая краіна аддавала яму ўсё лепшае, што мела, каб быў ён абсталяваны па апошняму слову тэхнікі. А сёння... Ніякш як прыгажуняй можна назваць трэцюю чаргу камбіната, якая нядаўна, згодна Дырэктыў нашага пяцігадовага плана, на год раней тэрміну ўвайшла ў строй. Адсюль ідзе ўжо сёння самае тонкае і прыгожае ільняное палатно, а ў хуткім часе пойдзе яшчэ лепшае. Я хачу назваць тут імёны і прозвішчы толькі некаторых лепшых ткачых: Наталля Лайла, Марыя Пратава, Лідзія Шмугурова. А іх у нас на адным Аршанскім камбінате дзiesiąткі, сотні.

Услед за Аршанскім з цягам часу заявіць пра сябе і другі наш ільнокамбінат, Асіповіцкі.

Усё ў нас ёсць—умелыя рукі, выдатныя машыны, кваліфікаваныя спецыялісты і шчырае жаданне апраўдаць давер урада, стаць лепшай у Саюзе рэспублікай па вырошчванню і апрацоўцы лёну. На чым жа сканцэнтравань сваю ўвагу, каб выканаць заданне?

Мне, прадстаўніку прамысловасці, варта было б пачынаць размову ад «сваёй» галіны. Але ж пачынаецца лён не на заводзе, ён пачынаецца ў полі. І трэба сказаць з усёй сур'ёзнасцю: на жаль, вырошчваецца лён у нашай рэспубліцы не заўсёды такі, як хочацца, асабліва на Гомельшчыне. Ды і Мінскай вобласці хваліцца асабліва няма чым. Пераважная большасць ільняной трасты, што паступае на заводы пярвічнай апрацоўкі,—невысокай якасці. Гэты папрок можна адрасаваць бадай што ўсім абласцям, за выключэннем некаторых раёнаў Віцебскай і Гродзенскай—Талачынскага, Навагрудскага, Карэліц-

кага, Аршанскага. Як выпраўляць становішча—няхай скажучь самі работнікі сельскай гаспадаркі. Адно хацелася б зазначыць паводле асабістых назіранняў і вывадаў. Здаецца мне, што маральнае, а часам, пэўна, і матэрыяльнае заахвочванне людзей, якія вырошчваюць лён,—пры ўсёй дапамозе тэхнікі праца гэтая была і застаецца карпатлівай, патрабуе ўважлівасці і ўмельства—не ўдасканалваецца год ад году, а быццам нават ідзе на спад. Ну вось хоць бы такая рэч: памятаеце, як урачыста некалі віншавалі лепшых беларускіх ільнаводаў? Нешта не чуваць гэтага ў апошнія гады.

Многае, зразумела, трэба зрабіць і тым, каму даручана здабываць з трасты шаўкавістае валакно. У рэспубліцы 53 ільнозаводы па пярвічнай апрацоўцы лёну, ёсць у кожным раёне нарыхтоўчыя канторы, пункты, базы. Заводы з кожным годам аснашчаюцца ўсё лепшай тэхнікай. Дастаткова сказаць, што 73 працэнты асноўнага абсталявання абнавілася поўнасцю. Лепшымі мы лічым Кіраўскі, Дзяржынскі і Дварэцкія заводы Гродзенскай вобласці. А ў цэлым планы свае мы выконваем не заўсёды. Не на ўсіх заводах найлепшым чынам асвойваецца гэтае абсталяванне, шматлікія тэхналагічныя непаладкі псуець валакно, замаруджваюць яго апрацоўку. Гэты папрок асабліва датычыць Ляхавіцкага, Лідскага, Уваравіцкага заводаў.

Зразумела, мы са свайго боку робім і будзем рабіць усё, каб вельмі важны этап работы па апрацоўцы лёну—пярвічны—стаў дасканалым ва ўсіх адносінах. Але галоўнае залежыць ад людзей, ад тых, каму даручана ўся справа, пачынаючы ад механізатара, які падрыхтуе пульхную пасцель для адборнага насення, да кантралёра, што пільна правярае гатовую прадукцыю.

І я звяртаюся са старонак часопіса да вас, нашы льнаводы, нашы работнікі ільняной вытворчасці. Давайце разам будзем думаць, шукаць, рабіць усё для таго, каб стаў сапраўды нашым гонарам, нашым здабыткам цудоўны і каштоўны дар беларускай зямлі—лён.

М. КОНАНАВА,
міністр лёгкай прамысловасці
БССР

Канстанцыі Буйло-75 год

Старэйшай беларускай паэтэсе Канстанцыі Антонаўне Буйло 75 год. Свой юбілей пяснярка сустракае ў поўным росквіце творчых сіл і жыццялюбства. Не кожнаму паэту выпала такое шчасце — звыш шасцідзясяці гадоў працае пісьменніца на ніве беларускай літаратуры. Яе паэзію, прасякнутую высокім духам грамадзянскага гучання, можна ўзяць за прыклад адданасці свайму народу, служэння Радзіме. Ясная і простая лірыка Канстанцыі Буйло, шчырая ў непасрэднасці пачуцця, высякародная ў праявах паэтычнай думкі, уяўляецца сёння своеасаблівай эпохай, асвятляючай гісторыю нашай літаратуры.

Свой першы верш яна апублікавала ў «Нашай Нівы» ў 1909 годзе пад псеўданімам «Эдуард Буйло». Было Канстанцыі Буйло ў той час адзінаццаць год. Паэтэса становіцца сталым супрацоўнікам «Нашай Нівы», сістэматычна друкуецца як у самой газеце, так і ў яе выданнях. Яе ранняе дараванне мужнела і набірала сілу пад цеплынёй гарачай прыхільнасці такіх магутных талентаў, як Купала, Колас, Цётка, Багдановіч.

Аўтар «Курганнай кветкі» плённа працуе ў нашы дні па праву сучасніка і паэта. Уклад Канстанцыі Буйло ў літаратуру па-свойму важны, і ён высока ацэнены нашым народам і літаратурнай грамадскасцю. Песня «Люблю мой край, старонку гэту» стала народнай.

Хочацца ў незабыўны дзень юбілею паэтэсы далучыцца да шматлікіх віншаванняў сяброў, таварышаў па творчасці, паціснуць яе далёкую руку, сустрэцца з прыязным позіркам маладых вачэй і пажадаць Канстанцыі Буйло доўгіх дзён здароўя, натхнёнай працы і шчасця.

Вера ВЯРБА

КАНСТАНЦЫЯ БУЙЛО

Малочны кактэйль

Бабулька спіць. Стамілася. Бо ўчора,
Ад раніцы да самага вячора,
Пякла, варыла — каб сягоння, у свята,
Быў дома стол застаўлены багата.
І мама спіць...

А сонца ўжо ўзыходзіць,
Залоціць дах на маміным заводзе,
І сцяг чырвоны ў неба сінь узняты —
Ён на вятру палашчацца крылаты.
А мы з сястрой не спім. Мы ўжо адзеты,
І Надзя ў задуменні хмурыць бровы,
Яна рыхтуе пышныя букеты,
А я пішу застольную прамову.
Пра наш Кастрычнік, што прынёс нам
радасць
Шчасліва жыць — і сесць за стол святачны;
Пра наш народ, што ўзяў у рукі ўладу...
Пілі мы з Надзяй наш кактэйль малочны.

Гравюра І. Андрыйнава.

Ты прыйдзі да мяне, зірні ў мае вочы...
Так даўно я не бачыла позіркаў шэрых!
Утапіцца ў іх бляску сэрца прагна так хоча —
Утапіцца ў іх бляску, каб у шчасце паверыць.
Толькі ты ўжо не прыйдзеш...

Можа толькі ў сне ноччу

Да рукі дакранешся гарачай рукою
І з усмехам лагодным мне глянеш у вочы,
Маё сэрца папоўніш цішынёй і спакоем.
І той радасцю даўняй усміхацца я буду —
Ты са мной, мне нічога на свеце не трэба...
Ты ў сны мае прыйдзеш! Хай паверу я цуду,
Тваёй ласкі мне трэба — як галоднаму дарэмнага хлеба.
Ну, а ты... Ты не прыйдзеш! Ты прыйсці ўжо не можаш...
Хто паклаў цябе, мілы, у снежнае ложа!!

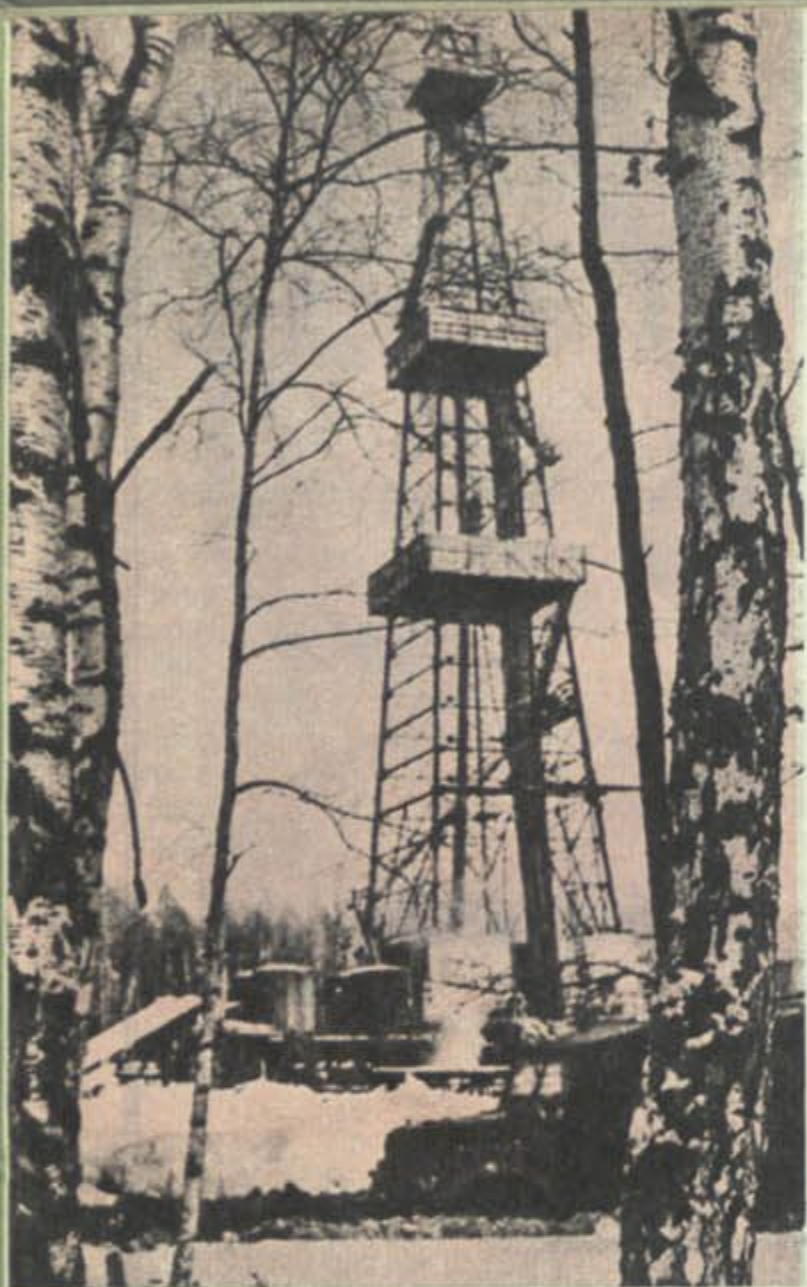
Буду марыць аб ім

Заспявай, мая родная, песню маю,
Што калісьці спявалі з табою...
Я дум светлых сваіх прад табой не таю,
У сэрцы кволіцца ціха любоў...
Ён мне слова кахання так ціха шапнуў,
Быццам шэлест прабега па траве...
Цёплы вецер вясны мне ў вочы дыхнуў
І кружальце пайшоў па Маскве...
Дзень стаў дужа прыгожы. Святлом і цяплом
Ахінуў ён зычліва мяне.
Не! Ніколі так добра мне жыць не было,
Не любіла я гэтак раней...
Заспявай! З тваёй песняй хачу я паплыць,
Як на крыллях, за шчасцем маім...
Буду марыць аб ім і сны светлыя сніць...
Лёс звязаўшы — з другім...

Прыйдзе дзень

Ты вер мне, хутка прыйдзе дзень такі,—
Зялёнаю ліствой адзене дрэвы.
У азёрах плынь прарэжуць шчупакі,
А гай канцэртным набрыняе спевам.
Дык не тужы, што сцяў ваду мароз,
Што снег укрыў пагоркі і даліны,
Што ноч паўзе — як вол, што цягне воз,
А дзень мільгае — і у процьме гіне.
Ты не тужы! І суму не давай
Пудовым грузам класціся на грудзі,
Ён прыйдзе зноў вясёлы, новы май,
Са сну зімовага жыццё разбудзіць.

“ЧОРНАЕ ЗОЛАТА”

АДНОЙЧЫ я міжволі затрымалася ля маленькіх хлопчыкаў з нашага двара, якія гулялі ў геагаразведчыкаў. Адзін, крыху большы ростам, даваў «указанні» малодшаму:

— Яшчэ, яшчэ капай! Тата казаў — нафта глыбока ў зямлі!

Не ведаю, кім стануць гэтыя дзеці, калі вырастуць, не ведаю, які жыццёвы шлях выбера мой сын, але ў адным цвёрда ўпэўнена — яны будуць шанаваць прафесію бацькоў і многія прымуць ад старэйшых працоўную эстафету.

Прафесія нафтаздабытчыкаў вельмі патрэбная і вельмі цікавая. Хіба можна ў наш час абысціся без самалёта ці аў-

тобуса? Расце колькасць транспарту — расце і попыт на паліва. А бензін, газа, дызельнае паліва — усё вырабляецца з нафты.

Для многіх галін народнай гаспадаркі патрэбна «чорнае золата». Настойліва павялічваць яго здабычу — адна з галоўных задач. Усё больш і больш дае нафты Радзіме і беларуская зямля.

Я працую на Устаноўцы падрыхтоўкі і перапампоўвання нафты. Наша УПН — складаны арганізм. Здабытая з нетраў Палесся нафта праходзіць тут шматгадзінны шлях, пакуль вызваліцца ад газу, вады, солей і механічных прымешак. Усе нашы інжынеры, тэхнікі, рабочыя маюць вышэйшую і сярэдняю спецыяльную адукацыю, дакладна забяспечваюць няспынны рэжым работы. Калектыв дружны, згуртаваны, з высокім усведамленнем грамадскага абавязку. Мне радасна паведаміць, што ў трэцім годзе пяцігодкі УПН дасягнула праектнай магутнасці, і цяпер большая частка беларускай нафты праходзіць праз нашы рукі, ідучы далей на перапрацоўку ў Наваполацк і па падземных артэрыях «Дружбы» на заводы брацкіх сацыялістычных краін. Намаганні калектыву заўважаны, ён трывала заняў месца на правым флангу сярод іншых падраздзяленняў нафтагаздабываючага ўпраўлення «Рэчыцанафта».

Кожны малады рабочы (а ў нас чатыры пятае калектыву — камсамольцы) памятае заклік з «Працоўнага кодэкса» рэчыцкіх нафтавікоў: актыўна ўдзельнічаць у сацыялістычным спаборніцтве, праяўляць творчую ініцыятыву, шукаць новыя прагрэсіўныя формы развіцця вытворчасці, працаваць сумленна. Добры прыклад падае камсорг цэха, аператар па сепарацыі нафты Дзіна Смоліч. Камуністы нядаўна прынялі яе ў партыю. Старшага аператара Леанору Барсук

абралі дэпутатам у абласны Савет дэпутатаў працоўных. Некалькі сумежных спецыяльнасцей асвоіла аператар Тамара Марозава, групкамсорг вахты. Любая справа пад сілу аператару таварнага парка Людміле Паўлюковай, машыністам нафтапомпавай Валянціне Рагачовай і Ніне Каратковай. Самае складанае заданне выканаюць! Ніна Караткова ўносіць смелыя прапановы, як палепшыць умовы працы аператараў на каналізацыйна-помпавай станцыі. Валя і Ніна — жывыя, ініцыятыўныя, яны палюбілі самадзейную сцэну, а Валя яшчэ і актывістка савета маладых спецыялістаў.

Я магла б расказаць і пра многіх іншых нашых працаўніц, але баюся аказацца несправядлівай да мужчын. Усе мы паважаем умелага арганізатара вытворчасці, начальніка цэха падрыхтоўкі і перапампоўвання нафты Пятра Сямёнавіча Шабнова, начальніка змены Міхаіла Іванавіча Вараб'я, начальніка ўстаноўкі Аляксандра Андрэевіча Ільніцкага — чалавека дасведчанага, патрабавальнага, справядлівага. Удзень і ўначы, у летнюю спеку і зімовую сцюжу нясуць нялёгкую вахту на аб'ектах перапампоўвання нафты старэйшы механік Давыд Адольфавіч Варблас, механік Пётр Анісімавіч Атаманчук, слесары-рамонтнікі Уладзімір Іванавіч Дзяйкун і Віктар Фёдаравіч Зотаў.

Я задаволена выбранай прафесіяй. Не толькі таму, што бацька быў нафтавіком ды і маці, сястра і муж — таксама нафтавікі. Побач са мной працуюць цудоўныя людзі. Мы вучыліся ў розных гарадах, ёсць сярод нас выхаванцы Беларускага тэхналагічнага інстытута, Валгаградскага і Грозненскага нафтахімічнага тэхнікумаў, Рэчыцкага спецыялізаванага тэхнічнага вучылішча. Нацыянальнасці ды характары ў нас розныя. Але калі ўсіх аб'ядноўваюць адны мэты, задачы, інта-

ДАРОГА ПРАЗ ЛІСТАВЕЙ

У мінулым годзе жывёлавадам саўгаса імя Кутузава Пінскага раёна прысуджан Чырвоны Сцяг Міністэрства сельскай гаспадаркі СССР і ЦК прафсаюза рабочых і служачых сельскай гаспадаркі.

У садзе даўно агаліліся дрэвы ў прадчуванні першых снягоў. Вялікая хата Настасі Літвінчук, здаецца, вочы прыплюшчыла, закрыўшы белымі фіранкамі вокны. Шчыльна зачы-

нены дзверы — быць халадам! Непарадзі і сапраўды насунулася неўзабаве на сяло, аблажыла неба хмарами.

— Ты глянь, ці то град так шалее? — са здзіўленнем сама сабе сказала Настасся Міхайлаўна. У шыбіну зноў настойліва пастукалі. Жанчына ўсхапілася, навобмацкі адшукала суценку, прысунулася да акна... — Хто?

Бразнула клямка, і ў невысокай постаці Настасся Міхайлаўна пазнала лепшую даярку саўгаса Таццяну Арцёмаўну Галоўка. Амаль у кожным чацвёртым двары вёскі Бярозавічы пачуеш гэтае прозвішча — Галоўка.

— Ці табе цяляты язык аджавалі? Што не адзываешся?

— Няма калі жартаваць, Міхайлаўна, з Цыганкай дрэнна...

Дарога вяла іх праз восеньскіх ліставей. Мокрае лісце, прыбітае градам і дажджамі, глуха хлюпала пад нагамі. І хоць ад вёскі да кароўніка ру-

кой падаць, але адолець кароўніцкі шлях у неспакойную ноч нялёгка. Цемра, хоць вока выкалі.

Настасся Міхайлаўна старалася супакоіць даярку: нічога з Цыганкай не здарыцца, з першацёлкамі, вядома, цяжка.

Вочы прызвычаліся да цемры, можна было разгледзець густы куст ядлоўцу на пагорку — да кароўніка, значыць, зусім блізка. Куст гойдаўся пад моцнымі парывамі ветру, холад запаўзаў за каўнер ватоўкі. Настасі Міхайлаўне на момант успомніўся той далёкі вечар, калі яна, зусім маладая, прыціскалася да мяккага каровінага боку, выціраючы далонню ці то слёзы, ці то дажджынікі на шчаце.

У той пасляваенны год рана прыйшла зіма на Палессе. Цяжка было даяркам маладога калгаса. Ферма размясцілася ў невялікай будыніне, што невядома як уцалела на параненай вайною зямлі.

І хоць на дварэ стаяў толькі лістапад, мороз прабіраў да касцей.

— Вось што, таварышкі, — звярнулася да астатніх трох даярак Насця Літвінчук. — Каровы могуць захаладаць. Ці не застацца тут на ноч, упарадкаваць кароўнік?

— На ноч? — са злосцю ўсхапілася адна з даярак. — Табе што, муж да другой з'ехаў... От дамоў і не спяшаешся...

— Памаўчы, языкастая, — пачуўся нечы голас, — не лезь у чужое сэрца...

— А на кароўніку трэба застацца... Правільна ты кажаш, Насця, — і Праскоўя Галоўка (цяпер яна ўжо на пенсіі) сціснула па-сяброўску руку.

...Настасся Міхайлаўна мацней зацягнула хусцінку. Колькі ж малака надаілі гэтыя рукі з таго балючага дня...

Успомнілася і тая раніца, калі Настасся Міхайлаўна дзему-

БЕЛАЕ РУСІ

Пяцігодка I мы

рэсы — справа ідзе на лад. І адносіны паміж людзьмі ўважлівыя, мікраклімат у калектыве спрыяльны, здаровы.

У жыцці, самі ведаеце, усякае бывае. Адночы аператару ачышчальных збудаванняў Ларысе Петрай на працы зрабілася дрэнна. Вахтовым аўтобусам адправілі яе дадому. Па інструкцыі трэба было выклікаць зменшчыка. А хто тады заступіць на вахту ў чарговай змене? І дзяўчаты размеркавалі паміж сабой абавязкі Ларысы, працавалі з поўнай аддачай і адказнасцю.

Сёння на календары — студзень 1974-га. З асаблівым пачуццём пачалі мы працаваць над выкананнем заданняў чацвёртага года пяцігодкі. Шчыра радуе, надае новыя сілы высокая ацэнка работы геалагаў-разведчыкаў беларускай нафты, якую даў член Палітбюро ЦК КПСС, Старшыня Савета Міністраў СССР А. М. Касыгін у сваёй прамове на Рэспубліканскім сходзе партыйна-гаспадарчага актыву ў Мінску 13 лістапада мінулага года. Аляксей Мікалаевіч сказаў, што трэба актыўна працягваць выяўленне новых месцанараджэнняў нафты і газу. Глава Савецкага ўрада падкрэсліў: адкрыццё ў рэспубліцы новых паліўна-энергетычных рэсурсаў будзе вялікай перамогай не толькі для Беларусі, але і для ўсяго Савецкага Саюза.

Нафтавікі Беларускага Палесся апраўдаюць надзеі Радзімы. Мы абавязаліся здабыць сёлета 7800 тысяч тон «чорнага золата» і давесці яго да экспартнай кандыцыі. У нашых абавязальствах запісаны і іншыя важныя пункты, над рэалізацыяй якіх трэба будзе папрацаваць з поўнай аддачай.

Вера ЯНЧЫК,
старшы аператар
нафтагазавыдабываючага ўпраўлення
«Рэчыцанафта»

Вера Янчык.

Камсорг вахты Тамара
Марозава.

хала на апухлыя рукі маладой даяркі Таццяны Галоўка, супакойвала яе:

— Галоўка ты мая бядовая... На, вазьмі гэтую мазь. Да заўтрашняга як рукой зніме...

— Нічога не зніме,— Таццяна злосна шпурнула бутэлекку.— Не магу больш, Міхайлаўна!

У той год, калі калгас пабудаваў новы кароўнік, у сям'ю жывёлаводаў улілося сямёра новенькіх. Адна з іх — Таццяна Галоўка, яе суседка.

— Ты мазь усё ж вазьмі, Таццяна,— Настасся Міхайлаўна ўважліва зазірнула ў вочы, паклала руку на плячо.— Думаеш, мне лёгка было? У Марылі, у Вольгі хіба ў першыя дні рукі не балелі? Глядзі, Таццяна... Збаішся цяжкага — і паплывеш, паплывеш па цячэнні...

Міналі дні, а Таццяна ўсё працавала на ферме. Дайшлі да сэрца словы Настасся Міхайлаўны. Надоі высокія — да 5 тысяч кілаграмаў малака ад

каровы. Але за парадай заўсёды звяртаецца да Настасся Міхайлаўны.

Вось і гэтая восеньская ноч прывяла ў яе дом...

— Не хвалюся, Таццяна,— нахілілася Настасся Міхайлаўна да спадарожніцы. Агеньчыкі кароўніка мігцелі зусім блізка...

Раніцай надвор'е пацішэла. Дзе-калі налятаў ветрык, надзімаў гарбузом кашулю ў хлопца, што спяшаўся падбегам да кароўніка.

— Глянь, Коля прыехаў...

— На практыку, мабыць,— усміхнулася Таццяна Арцёмаўна і, чакаючы сына, прысела на лаўку каля Настасся Міхайлаўны.— Ох, і ночка была, ні на валасок не заснулі. Добра, што ўсё абышлося.

— Ну вось, а хочаш, каб сын ветэрынарам стаў...— жартам упікнула Настасся Міхайлаўна. Тая замест адказу толькі прысунулася бліжэй.

— Слухай, Насця... Хлопец

ён у мяне кемлівы, ды й курс навукі ў тэхнікуме прайшоў. Ты паглядзі за ім, дапамажы, калі што якое. Мяне ён не так паслухае. Ды й раней, памятаеш, ён усё да цябе хінуўся. Ёсць у цябе нешта такое, як кажа наш заатэхнік, пе-да-га-гічнае.

— Добра ўжо, Таццяна, магла б і не казаць.

Хлопец падышоў зусім блізка, прыветна ўсміхаўся...

Неўпрыкметку пралацеў дзень, нібыта пацягнуў яго за сабою далёкі жураўліны клін. Яшчэ пару гадзін — і згасне сонца. Па вясковай вуліцы заспяшалася групка дзяўчынак, узяла кірунак на ферму.

— Што, Надзейку Галоўка ў памочніцы прывяла? Малайчына! — звяртаецца Настасся Міхайлаўна да ўнучкі Галі.— Ну, хадзем са мною,— усміхаецца новенькай.— На першы раз дам табе даць сваю лепшую карову, самую малочную.

Дзяўчынка разгубілася, але хутка асвойталася:

— А ўжо новы кароўнік хутка дабудуюць, там і аўтаматызацыя, і механізацыя. І стойлаў такіх вузенькіх не будзе, і даць рукамі не трэба.

— Што ж, папрацуем з табою і там,— адказала Настасся Міхайлаўна.— Думаеш, на пенсію мне пара? З механізацыяй не спраўлюся? Яшчэ паглядзім, Надзейка. А вось што душа ў кожнай рабоце перш-наперш патрэбна,— гэта я добра ведаю. Не будзе ахвоты, не будзе душы ў руках — і механізацыя можа падвесці... Дык за працу, Надзейка?

Дзяўчынка даверліва кінула позірк на настаўніцу і схілілася над даёнкай.

За парогам у голлях старой бярозы насіўся вечер, кідаў на дарогу жоўтае лісце. Ішоў, спяшаўся восеньскі ліставей.

В. НОВІК

Саўгас імя Кутузава
Пінскага раёна.

УЖО ДВА месяцы ішла вайна, і тысячы жонак атрымалі пахавальныя. Атрымала і Маша. Яна ўпала на засцелены ложка тварам у падушку і праяжжала так да вечара. Ёй мроілася: яны з Федзем ходзяць па цудоўных ленинградскіх вуліцах, працягваюць рукі пад вясёлкавыя пырскі фантанаў Петрадварца, пацэпваючыся ад начнога халадку, глядзяць, як разводзяць масты над Нявой.

Федзя быў беларус, сірата. Але з трохгадовага ўзросту яго выхоўваў Ленінград. Там ён закончыў тэхнікум і ў Беларусь вярнуўся спецыялістам, самастойным чалавекам. Пяць гадоў яны пражылі з Машай, і ўсе гэтыя пяць гадоў ён збіраўся паказаць ёй любімы горад, але ўсё нешта перашкаджала.

Нарэшце і білеты былі ўжо куплены, але на досвітку Маша прачнулася ад страшэннага грукату. Федзя сказаў: гэта вайна...

Маша з Вовікам і маці паехала на ўсход, Федзя застаўся ў Брэсце.

Горад, куды прыехала Маша са сваім сямействам, быў глыбокім тылам. Тут не зацягвалі вокны светамаскіроўкай, па рацэ хадзілі параходы з вялікім колам на баку, якое шлёпала па вадзе, і людзі, як у добры мірны час, ездзілі ў нядзелю па грыбы.

Гаспадыня дома працавала буфетчыцай у станцыйным рэстаране. Глянучы на худых, змучаных дарогай пастаяльцаў, яна паабяцала Машы:

— Уладкую афіцыянткай. Усё ж ля хлеба будзеш.

Так Маша стала афіцыянткай. Спачатку на галаве ў яе была карункавая наколка, а ў руках бланкоцік з пазалочаным алоўкам. Кліентам яшчэ падавалі балык і адбіўныя са смажанай бульбай. Але хутка сталі падаваць гарохавы суп, а на другое — аўсяную кашу.

Ды і пасажыры сталі іншыя.

На вакзале ўсё часцей спыняліся эшалоны з ленинградцамі. Маша, накінуўшы паліто і хустку, выбягала на перон. Яна не чакала ўбачыць знаёмых, але не магла адвесці позірку ад насілак, на якіх пажылыя санітары неслі і неслі хворых і мёртвых. Асабліва цяжка было бачыць дзяцей.

Дома Маша горача ціскала свайго сына, і недзе далёка ў душы спела думка ўзяць аднаго з гэтых дзетак.

Маці бурчэла:

— Бач, жаласлівая знайшлася. Чым рагаваць дзіця збіраешся? Морквай ды бульбай? А дзе рыбін тлушч?

Аднойчы стомлена сказала:

— Хто ж спрачаецца: святая справа — сіротку выгадаваць.

Маша глядзела на сваіх таварышак, што разам з ёю выбягалі на перон. Вось Галіна, таксама эвакуіраваная. Рада, што кватэру знайшла цёплую ды працу сытную. Песціць сваю Нюрачку і ні пра што больш не думае. А Аляўціна, са сваімі бліскучымі вачыма на смуглявым твары, з хударлявым запясцем, на якім пазоньвае срэбраны бранзалет з уральскімі самацвётамі? Злыя языкі гавораць, што ёсць у яе і сапраўдныя каменчыкі — бачылі яе завушніцы? Галіну можна зразумець, яна ўсё кінула на Украіне, ды і дзіця мае. А Аляўціна? Мясцовая, жыве заможна, бяздзетная. А не прымае да сэрца чужога гора.

Пайшлі яны некай разам у лазню. Машы трэба было напарыць прастуджанага Вовіка. Прыстроілася да доўгага хваста ў агульнае аддзяленне. Перад дзвярыма пажылая жанчына выдавала нумарок і маленькі кавалачак мыла, які пахнуў газай. Аляўціна, узяўшы за руку, павяла Машу на другі паверх, у забраніраваны для некага нумар. Замкнуўшы дзверы, сунула ёй у руку непачаты кавалак туалетнага мыла. Маша з асалодай удыхнула яго забыты пах і, не сцяпеўшы, спыталася:

— Адкуль у цябе гэтакі цуд?

Аляўціна падмігнула са сваёй ваннай:

— Трымайся за мяне, дзеўка, не прападзеш. Толькі лішніх пытанняў не задавай, не трэба.

А потым, калі, распараныя і падабрэлыя, яны ішлі дадому, і пад іх валёнкамі суха рыпеў марозны снег, яна прапанавала:

— Гайда да мяне чай піць!

У яе быў моцны дом з бярвенняў, поўны цеплыні і дастатку. Пакуль Маша расхутвала Вовіка, Аляўціна запаліла лампу-маланку з кнотамі на два рады, паставіла самавар і пачала спрытна кідаць на стол, засланы накрухмаленым абрусам, усялякія прысмакі: салёныя грузды, сала з расінкамі ад солі, падрумяненую ў печы бульбу.

— Баляваць дык баляваць! — заключыла яна і выставіла гранёную шклянку чырвонай ікры.

Маша спадылба паглядзела на яе. А Вовік уцягнуў носам паветра і ў захапленні сказаў:

— Ух ты, зусім як да вайны!

Аляўціна нехаця засмяялася, потым, падпёршы востры падбародак рукою, пачала:

— Я гаспадарлівая, люблю, каб усё было. Пойдзем у лес па маліну, іншыя — кошык, я — два. І грыбы так, і арэхі. Усё прыбярэ. Навошта дабру прападаць?

— А што дзяцей у цябе няма — не перажываеш?

— Тут перажывай — не перажывай...

— А муж што?

— Ды нічога. Яму, буйвалу, абы выпіць ды закусіць...

— І што, многа ён піў? — са спачуваннем спыталася Маша.

— Розуму не прапіваў, — коратка азвалася Аляўціна. Яна пацягнулася да камоды і, выняўшы адтуль цэлы стос салдацкіх трохкутнікаў, пачала тасаваць іх, як калоду карт.

— Ці паверыш, — прызналася яна, — вайна, а я за яго ніколечкі не перажываю. Не таму, што не любіла... Не-е, жылі мы з ім ладненька. Проста... яму і на фронце нядрэнна: повар ён у палкавым шпіталі...

— Добра табе, Аляўціна, спакойна, сытна, — уздыхнуўшы сказала Маша. — Толькі вось у мяне застанецца паўталеркі супу, і я ўжо думаю, што яшчэ хто-небудзь мог бы быць сытым.

— Ты ўсё пра тое самае... — Павярнуўшыся да Вовіка, Аляўціна раптам спыталася: — Вось прывядзе табе мамка браціка або сястрычку, што рабіць будзеш?

Вовік, адкусіўшы вялікі кавалак ад лусты хлеба з маслам і варэннем, не спяшаўся з адказам. Маша з цёплай усмешкай чакала.

— Мамка толькі дражніцца, а сама не вядзе... — басам ад прастуды сказаў нарэшце Вовік.

— А ты — і не супраць? — пляснула рукамі Аляўціна.

— Ясна, не супраць, — салідна пацвердзіў Вовік і раптам спрытна, спаднізу, злізнуў языком кроплю варэння, якая гатова была капнуць з хлеба на абрус.

Аляўціна задуменна прамовіла:

— Гляджу я на вас, і завідка бяруць: а ці не ўзяць і мне якога-ніякога дзіцёначка? А, Вовік? Як ты думаеш?

Але Вовік маўчаў. Блытаючыся ў абрусе і сапучы, ён пачаў раптам вылазіць з-за стала. Скончыўшы з гэтай нялёгкай справай, ён падышоў да крэсла, дзе ляжала яго вопратка.

— Што маўчыш? Вось як ты скажаш, так і будзе! — пад'юджавала Аляўціна.

Але Вовік буркнуў:

— Чаго сядзіш, мамка? Бабуля дома адна.

А на вуліцы, пад высокай стылай поўняй, ён з папрокам сказаў:

— Вось паразбіраюць усіх дзяцей, застануся ў цябе адзін...

— Не паразбіраюць... — машынальна адгукнулася Маша і раптам яскрава і жудасна ўявіла сабе цёмную, сумную чараду сірот...

Сціснуўшы маленькую ручку сына, яна раптам сказала, як нешта канчаткова вырашанае:

— Прывяду табе сястрычку! Ты толькі давай хутчэй папраўляйся ад свайго кашлю — заразіць можаш!

...Вось яна, яе дачка, сядзіць у куточку на крэсле, не дастаючы валёначкамі да падлогі, і ціха водзіць вялікімі вачыма за Машай, калі яна прабягае то з поўным, то з пустым падносам. І Маша не можа ўтрымацца, каб не пацалаваць яе ў шчочку, не пахлопаць па ручцы. І кожны раз дзяўчынка стараецца і не знаходзіць сіл усміхнуцца ёй у адказ. Маша з асалодай уяўляе сабе цэлую карціну: яна прыходзіць дадому, выцягвае з печы вялікі чыгун вады і налівае ў начоўкі. І мые, мые рэшткі таго духмянага мыла, што некалі дала ёй Аляўціна, худзенькае цэльца дзяўчынкі, а потым, расцершы махматым ручніком, нясе на руках у сваю пасцель, каб паклас-

СВЯТЛАНА КУРЫЛЁВА

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага.

ці побач з сынам. А сама да позняй ночы сядзіць ля капцілкі і цыруе маленькія адзежынкi...

Напэўна, такім шчасцем свяціўся яе твар, што Аляўціна прыціснула Машу падносам, поўным бруднага посуду, нечакана прапанавала:

— Ведаеш што? Уступі мне яе.

Маша здзіўлена паглядзела на Аляўціну: няўжо гэта пра дзяўчынку?

— Уступі! У цябе ж ёсць сын...

Маша нахмурылася:

— Глупства ты кажаш, Аляўціна.

— Чаму глупства? Што ў мяне, няма чым карміць, няма ў што апрануць?

— Да гэтага, Аляўціна, трэба душою падрыхтавацца, — пахмурна сказала Маша. Але ў Аляўціны і на гэта быў адказ:

— Я і падрыхтавалася. Што я, не патрыётка сваёй радзімы?

Маша маўчала, і Аляўціна пабегла са сваім цяжкім падносам у мыечную.

А праз дзень яна, як ні ў чым не бывала, спыталася ў Машы:

— Ну, як твая нарачная дачка? Валяй яе завуць?

— Валяй, — са светлай усмешкай адзвалася Маша. — Слабенькая. Панос усё. Гавораць — галодны. Патрэбны калорыі, а іх сунчыкам гарохавым не нагоніш. Пагуляе трохі і лажыцца. Вовік цягне яе за ручку, а яна і ўстаць не можа. Тады ён глядзіць яе па шчочках і прыгаварвае: «Ах ты, быліначка, ах ты, пыліначка,

ах ты, бульбяны расточак веснавы»... І усё такое іншае, што наша бабуля, лежучы на печы, наводумляла...

А вечарам, расстаючыся з Машай ля яе веснічак, Аляўціна спыталася:

— Ты хоць ведаеш, што ў дзіцячай кансультацыі ленинградскім дзецям выдаюць талоны на ўзмоцненае харчаванне?

— Няўжо праўда? — узрадавалася Маша.

Вось за гэта Аляўціне дзякуй!

Хутка ў доме з'явіліся масла, сыр, каўбаса, а галоўнае, той самы рыбін тлушч, пра які няспынна паўтарала са сваёй печы бабуля.

З фронту паступалі цяжкія весткі. На дамах віселі вялікія плакаты: «Усё для фронту». «Што ты зробіў для фронту?» Рабочых на абаронны завод патрабавалася ўсё больш, прымалі нават хатніх гаспадынь. Ідучы на работу, Маша бачыла гэтыя плакаты, і кожны раз ёй здавалася, што пытаюцца ў яе. Яна аднесла заяву ў райком камсамола.

А Аляўціна зноў і зноў усчынала размову: «хачу ўзяць дзіця». І, заглядваючы ў вочы, прасіла: — Навучы, як гэта зрабіць, га?

— Трэба, Аляўціна, прайсці праз увесь эшалон, выпытваючы, ці няма сіротак, трэба вытрымаць позіркi людзей, якія, здаецца, наскрозь цябе прапальваюць, бо гэтыя людзі, магчыма, бачылі апош-

нія хвіліны жыцця маці і абяцалі захаваць дзіця. І дзіця павінна адчуць прыхільнасць, — адводзячы позірк ад Аляўціны, гаварыла Маша. — Праз усё гэта трэба прайсці. Як праз выпрабаванне.

— Але ж ты прайшла...

Як хацелася Машы сказаць, што яна гэта зрабіла яшчэ і ў памяць мужа, але пабаялася прыгожых слоў і растлумачыла свой учынак інакш:

— Я — маці...

— І я стану ёю, вось пабачыш, — пераконвала Аляўціна.

І вось яны ўжо ідуць ціхімі, быццам вымершымі вагонамі, пытаюцца шэптам:

— Сіроты ёсць? Ёсць сіроты?

Раптам адна з постацей, такая плоская, што коўдра, здаецца, зусім не ўздыхалася над пасцеллю, ледзь чутна азвала-ся:

— Ёсць...

Аляўціна і Маша зайшлі ў паўцёмнае купэ і асцярожна селі. Толькі праз некалькі хвілін, калі вочы трохі прывыклі, яны ледзь разгледзелі маленькую істоту, якая забілася ў куток паліцы, падцягнуўшы да падбародка каленкі. У Машы камяк падкаціў да горла.

— Трэцяга дня маці пахавалі...

— А бацька? — пацікавілася Аляўціна.

— Загінуў на фронце.

— Дакументы ў парадку?

— У парадку, напэўна.

«Ах, не так трэба было б!» — ахнула пра сябе Маша.

— Мне падыходзіць, — паспешліва прагаварыла Аляўціна і аблізнула перасохлыя губы. — Я афіцыянтка, у мяне будзе сытна. Акрамя таго, усю восень нарыхтоўкі рабіла. Ягады, грыбы... Нават хвойны адвар ад цынгі!

— Хвойны адвар — гэта добра, — як подых ветрыку, азвалася старая.

— А вы ёй не сваячка? — мімаходзь, але неяк падзрона спытала Аляўціна.

— Чужая, не бойцеся. Нікога ў яе няма. Ды і мяне вось-вось нагамі ўперад вынясуць...

Па вагону прайшоў кульгавы праваднік з ліхтаром, і ў яго святле доўгім вострым промнем бліснулі Аляўціныны завушніцы.

— Што гэта? — упершыню раптам спалохана падала голас дзяўчынкі.

Аляўціна не зразумела.

— Вось гэта. — Дзяўчынкі працягнула худую ручку да вуха Аляўціны.

— А-а, гэта? — рассмяялася тая, — гэта завушніцы. Вось падрасцеш — і табе справім. Ну, збірайся. Але чакайце, я забылася: як жа яе завуць? — звярнулася яна да старой.

— Сама скажа.

— Дык як цябе завуць, мая нарочная дачушка? — ласкава спыталася Аляўціна, ужо збіраючы і лоўка ўвязваючы ў клунак такія-сякія рэчы дзяўчынкі.

— Я не пайду з вамі. Я паеду з бабуляй Булыгінай.

Упрошваць было сорамна і дарэмна. Аляўціна ўстала і, як спячая, пайшла па вагону. Канчаткова апамяталася яна толькі на пероне.

— Ёй, бач ты, мае завушніцы не спадабаліся... — са з'едлівай усмешкай на дрыжачых губах пачала яна, але сама сябе тут жа сусцшыла: — Ну, нічога... Сірот і на маю долю хопіць...

А Маша, з маўклівым жахам глянуўшы на яе, падумала: як добра, што тая дзяўчынкі з ёю не пайшла!

Хутка Машу выклікалі ў райком камсамола і аб'явілі, што заява яе задаволеная і яна можа ісці працаваць на завод. Маша перасялілася бліжэй да завода, так што сустрэчы з Аляўцінай самі сабой спыніліся. Удзень яна стаяла за станком, а вечарам забірала дзяцей дадому з дзіцячага садзіка — маці ўжо зусім не ўставала з пасцелі. Бабулю трэба было абмыць, пакарміць, прылашчыць, дзяцей у рэдкія выхадныя дні звадзіць у кіно. А калі заставалася хвіліна-другая перад сном, то і кніжку ім пачытаць. Дзе ўжо тут выбрацца ў госці да былой сяброўкі! Ды, па праўдзе кажучы, і не цягнула. Не забегла яна да Аляўціны і ў сорак чацвёртым, перад ад'ездам на радзіму...

Як жа здзівілася Маша, калі праз дзевяць гадоў — яе дзеці заканчвалі школу — яна атрымала ад Аляўціны ліст, падрабязны і шматслоўны. Успаміналася ў ім і пра мэблевы гарнітур, які толькі-толькі ўваходзіў тады ў моду, гаварылася і пра машыну, на якую яны з мужам збіралі грошы, было і пра намер пераехаць жыць бліжэй да поўдня... Маша з нецярплівасцю чакала паведамлення пра сына ці дачку, узятых на выхаванне ў час вайны. Але пра іх у лісце нічога не гаварылася. Напэўна, з той вялізнай і сумнай чарады сірот вайны Аляўціна не выбрала сабе ні сына, ні дачкі. А можа яны не выбралі яе ў маці...

Нядаўна кожнай з іх прысвоена ганаровае званне заслужанай артысткі БССР. Іх вы і бачыце. Дыктар Зінаіда Бандарэнна вядзе тэлеперадачу. У Вольгі Шутавай, салісткі Беларускай Дзяржаўнай ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга філармоніі, двайная радасць: у яе нарадзіўся сын Вадзім. Кінаантрыса Любоў Румянцава ў ролі Галіны Канстанцінаўны Карабанавай з фільма «Учора, сёння, заўсёды».

Фота У. Вяхоткі.

ПРОСТА ЖЫЦЦЁ

Заўважае апошнім часам Марыя Мікалаеўна, што робіцца ёй крыху сумна вечарамі, калі бывае дома адна. Прывядзе, адкладзе хатнія справы. Цішыня... Не прывыкла яна да такога спакою. Увесь час сярод людзей, у гушчыні жыцця.

Цішыня ажывае ўспамінамі. Марыя Мікалаеўна ўжо выразна чуе знаёмыя галасы, бачыць сябе сярод далёкіх і блізкіх сяброў...

Шмат людзей бывае штодня ў іх магазіне. Месца бойкае: рынак. Магазін прамтаварны, назву мае — «Каштан». Марыя Мікалаеўна Дарагоўцава працуе тут старшым прадаўцом у аддзеле трыкатажу. Іншы раз у яе пытаюць: чаму б з вашым вопытам, Мікалаеўна, не падацца ў больш салідны магазін, напрыклад, ва ўнівермаг? Хіба кожнаму будзеш тлумачыць, што з гэтым магазінам звязана амаль уся яе працоўная біяграфія, што калісьці, адразу пасля вайны, сама будавала яго. Цяпер можа не кожны і паверыць — як гэта работнікі гандлю былі будаўнікамі? Так, былі. Трэба было адкрываць магазіны, наладжваць нармальнае жыццё. А памяшканняў не хапала: фашысты пакінулі ў Бабруйску шмат руін. Вось і будавалі сабе магазін, каб потым стаць тут за прылавак. Канешне, яго зараз не параўнаеш з сучаснымі прадпрыемствамі гандлю. Але ўсё ж «Каштан» не абы які магазін. Нядаўна яго капітальна адрамантавалі, будынак нібы памаладзеў. Урэшце, разважае Марыя Мікалаеўна, не месца ўпрыгожвае чалавека. Гандлююць яны ўмела, у продажы заўсёды багаты выбар тавараў. На самаабслугоўванне нядаўна перайшлі — таксама добрая справа зроблена. А пакупнікі прыходзяць сюды розныя, галоўным чынам жыхары навакольных вёсак, што прыязджаюць на рынак. Ім іншы раз не

толькі трэба памагчы выбраць пакупку, але і параіць, якое адзенне лепш да твару. Многія добра ведаюць Дарагоўцаву, ідуць да яе параіцца, калі нават збіраюцца што-небудзь купіць у іншым аддзеле.

— Гляньце, калі ласка, Мікалаеўна, — гавораць, — што лепей узяць...

Марыя Мікалаеўна ахвотна адгукаецца на такія просьбы. Ёй вельмі прыемна зрабіць чалавеку штосьці добрае.

У іх магазіне шмат выдатных работнікаў. Сапраўдныя майстры сваёй справы і загадчыца секцыі Валянціна Пяшкова, якая калісьці таксама вучылася ў Дарагоўцавай, і старшыя прадаўцы Вера Харунжая, Галіна Пратасеня. Калектыў дружны падабраўся. Нядаўна ўвялі новую форму спаборніцтва. Кожны прадавец зараз мае пэўны план на дзень. Вельмі добрыя вынікі прыносяць такая форма спаборніцтва.

Яе ведаюць не толькі жыхары Бабруйска, але і многія сяляне з навакольных вёсак, што прыязджаюць на кірмаш. Заходзяць у магазін, ветліва вітаюцца з Дарагоўцавай. А калі ёсць вольная хвіліна ў яе, то і аб справах пагавораць. Паважаюць Дарагоўцаву за шчодрасць душы, за яе ўмельства. Высока адзначана майстэрства ветэрана гандлю. Марыю Мікалаеўну ўзнагародзілі медалём «За доблесную працу». А нядаўна ёй уручылі ордэн Кастрычніцкай Рэвалюцыі.

...Цішыня ў пакоі. Успаміны наплываюць ужо здалёку. Думкі вяртаюцца да таго, што Марыя Мікалаеўна ніколі не забудзе...

1941 год... Фашысты толькі што акупіравалі Бабруйск. Яны высочвалі і забівалі партыйных работнікаў, сем'і афіцэраў Чырвонай Арміі. На сценах і слупах — крыклівыя фашысцкія загады, якія заканчваліся аднолькава: пагрозай расстрэлу.

Марыя Мікалаеўна не змагла эвакуіравацца, засталася ў Бабруйску. Неўзабаве ёй удалося звязацца з падпольнай групай камуніста Хімічава. Атрымала заданне ўладкавацца на работу ў магазін палявой жандармерыі. Яе ўзялі: пераканала ворагаў, што падтрымлівае «новы парадак» і знаёма з гандлёвай справай. А неўзабаве па фальшывых картках стала выдаваць сувязным хлеб, соль, іншыя прадукты. Усё гэта перапраўлялі потым у лес, партызанам. Нялёгка было Марыі Мікалаеўне. Знаёмыя злосьна паглядалі на яе: маўляў, прадаслася гадам. Не раз прасіла камандзіра групы даць ёй любое іншае заданне.

Праз некаторы час Марыю Мікалаеўну выдаў правакатар. Але таварышы папярэдзілі, удалося пазбегнуць арышту. Шлях быў адзін — у лес, да партызан. Нават з дзецьмі не паспела развітацца. Праз некалькі дзён на вуліцах Бабруйска з'явілася аб'ява гестапа. У ёй гаварылася, што за выкрыццё падпольшчыцы Марыі будзе выплачана буйная сума грошай...

У партызанскім атрадзе Марыя Мікалаеўна хадзіла на баявыя заданні, у разведку, удзельнічала ў разгроме фашысцкіх гарнізонаў, аперацыях на чыгунцы. Брыгада імя Пархоменкі не дала спакою гітлераўцам ні днём, ні ноччу. Фашысты ўстрыжваліся, кінулі супраць партызан вялікія сілы. Пачаліся ўпартыя баі. У адным з іх цяжка паранілі камандзіра атрада Шваякова. Марыя Мікалаеўна лячыла яго медыкаментамі, якія з цяжкасцю ўдалося раздабыць у Бабруйску. І выратавала. Нядаўна былому камандзіру давялося ўбачыцца з Дарагоўцавай. Якая гэта была радасная сустрэча!

У 1942 годзе за смеласць і баявыя заслугі Дарагоўцава

была ўзнагароджана ордэнам Чырвонай Зоркі. А неўзабаве мусіла расстацца са зброяй. У адным з баёў восенню прастудзілася, цяжка захварэла. Доўгі час не магла хадзіць на заданні. Аднак без справы не сядзела — стала партызанскім поварам.

Барацьба працягвалася. Марыя Мікалаеўна зноў удзельнічала ў баях з акупантамі, выконвала розныя заданні, была сувязной. Прыбавілася і баявых узнагарод. Калі вайна закончылася, мела ўжо, акрамя ордэна Чырвонай Зоркі, ордэн Айчыннай вайны першай ступені, некалькі медалёў.

Перамога над ворагам была ўдвая радасная для Марыі Мікалаеўны. Знайшліся дзеці, па якіх яна столькі слёз праліла.

І вось пачалася праца, мірная, доўгачаканая. Цяжка было пачынаць. Але ж ці параўнаеш радасныя дні аднаўлення і міру з тым, што давялося перажыць, выцярпець.

Часта ўспамінае Дарагоўцава дні, калі закончылі яны будаваць свой магазін, завозілі тавары. Праўда, тавараў тых было нямнога. Але прадаўцы ўсё роўна радаваліся, першых пакупнікоў сустракалі як доўгачаканых гасцей. Гэта пачуццё захавалася ў Марыі Мікалаеўны і зараз. Хто б ні падышоў да яе аддзела, сустрае ветлівай усмешкай, ласкавым словам.

Калі на ўрачыстым сходзе Дарагоўцавай уручалі ордэн Кастрычніцкай Рэвалюцыі, яна, узрушаная, шчаслівая, паднялася на трыбуну.

— У грозныя гады вайны, — пачала Марыя Мікалаеўна, — атрымліваючы баявыя ўзнагароды, мы гаварылі: «Служу Савецкаму Саюзу!» Сёння мне ўручана высокая ўзнагарода за працу. І зараз я хачу сказаць: — Служу свайму народу!

М. ЛАЛЫКА

НА ЛЮДЗЯХ І ДОМА

Артыкул пра тую маладую жанчыну я так і не напісала. Не здолела. Не змагла. Доўга «варажыла» над чыстым аркушам паперы, старалася ўспомніць усё добрае, што гаварылі мне пра яе таварышы па працы, кіраўнікі цэха, а перад вачыма стаяў зусім іншы малюнак...

Вось яна груба абразіла свакроў толькі за тое, што старая жанчына не паспела да яе прыходу згатаваць вячэру. Абыякава адштурхнула шасцігадовага сына, які звярнуўся з нейкім пытаннем. Злоснымі папрокамі сустрэла мужа: той затрымаўся на заводзе. Яна крыўдзіла блізкіх людзей некай незаўважна, лёгка, быццам не разумеючы, што робіць ім балюча. Зашыўся ў свой куток малы і не падаваў голасу. Настрой у мужа быў сапсаваны. Старая, каб некай згладзіць усё гэта, нешта гаварыла і ўсміхалася. Але я думала: колькі крыўд і папрокаў ёй давялося праглынуць за нядоўгае сумеснае жыццё з нявесткай!

Выйшла я адтуль з цяжкім пачуццём. Так заўсёды бывае, калі ашукаешся ў чалавеку, да якога ставіўся з сімпатыяй. Ішла да гасцініцы, і мне ўспаміналіся яе хуткія рухі ля ткацкіх станкоў і голас начальніка цэха: «за Людай ніхто не ўгоніцца», яе ветлівая ўсмішка, калі яна нешта тлумачыла сваёй маладзенькай вучаніцы. Памятаю яе выступленне на камсамольскім сходзе: памяркоўнае, з добразычлівай крытыкай. А дома... Дома яна рабілася зусім інакшай. Быццам адчуваючы сябе гаспадыняй гэтага маленькага свету, яна старалася падкрэсліць сваю ўладу над усім: над рэчамі, над жывымі людзьмі — членамі сям'і.

Ці задумваліся вы калі-небудзь, якія вы, ці добра з вамі людзьмі? Ці не жывуць у вашай істоце два супрацьлеглыя чалавекі, кожны з якіх праяўляе сваё «я» ў залежнасці ад акалічнасцей і абстаноўкі?

У вас напружаны рабочы дзень, вы сустракаецеся і размаўляеце з многімі людзьмі. Магчыма, субяседнікі вашы не заўсёды маюць рацыю. Але і размаўляеце і вырашаеце вы тое ці іншае пытанне спакойным тонам, з павагай да сваіх калег.

І вось закончаны працоўны дзень. Вы спяшаецеся ў магазін, гатуеце ежу, займаецеся з дзецьмі. Дзень жанчыны вельмі напружаны, распланаваны ледзь не па хвілінах. Натуральна, у канцы яго яна вельмі стомляецца. Як знайсці верны, спакойны тон у сям'і, як стрымацца і не накрываць на дзіця, калі яно не заўсёды адразу робіць тое, што яму загадваюць, як не паказаць, што вы раззлаваліся на мужа, калі ён недастаткова чыста выцер чаравікі і на свежапамытай падлозе засталіся плямы? Наогул, як перамагчы ў сабе таго, другога чалавека, які ўвесь час нечым незадаволены, заўсёды бурчыць і праз нейкую дробязь гатовы ўзарвацца выбухам сваркі?

Гэта сапраўды цяжка. За дзень нервовая сістэма атрымала значную нагрузку. І вы не заўважаеце, як з мілай, добрай жанчыны ператвараецца ў сварлівую «бабу», якая ўсім не задаволены, якую лепш за ўсё не чапаць.

Вы лічыце, што дома не абавязкова трымаць сябе «ў рамках»? Але тады не здзіўляйцеся, што ваш сын груба адказаў вам: учора вы самі пад гарачую руку несправядліва накрывалі на яго. Не здзіўляйцеся, калі ваша дачка ходзіць па хаце непрыбраная і раскудлачаная. Зірніце на сябе: вы самі ў выхадныя дні ходзіце ў выцвілым халаце, абы як закалоўшы валасы. Не здзіўляйцеся, што некуды зніклі вашыя добрыя, шчырыя адносіны з мужам. Не крыўдуйце, калі ён гаворыць, што да замужжа вы былі добрай, мілай дзяўчынай, а зараз вас не пазнаць.

У кожнай сям'і існуе свой асаблівы, непаўторны «мікраклімат», існуюць пэўныя ўзаемаадносіны паміж людзьмі, ва ўрэгуляванні якіх, бадай, галоўную ролю павінны адыгрываць вы. Маці. Жанчына. Сяброўка. Чалавек, да якога можна звярнуцца ў любы момант — ёсць у яго настрой або няма. Чалавек, які абавязаны падтрымліваць і захоўваць цяпло ў хатнім ачагу, не даць яму пагаснуць. Гэта цяжка — быць дома спакойнай і мудрай, прыгожай і незвычайнай. Але за гэта вы будзеце ў сто разоў ўзнагароджаны: даверлівымі адносiнамі членаў сям'і, іх павагай і галоўнае — любоўю.

...Вы ідзеце з работы дамоў стомленая, нечым узрушаная. На двары вас сустракае сын, шчаслівы, з галавы да ног выкачаны ў снезе: будаваў з сябрамі крэпасць. Не спяшайцеся ўшчуваць яго — лепш паспрабуйце зразумець.

С. КУЛІНКОВІЧ

Нашай рэспубліцы споўнілася пяцьдзесят год, калі адкрыўся другі яе ўніверсітэт — Гомельскі. «Работніца і сялянка», прызнацца, ужо не аднойчы збіралася расчыніць яго дзверы, каб пазнаёміць з ім сваіх шматлікіх чытачак. І вось...

ЯК БЫ ні раскісельваўся снег пад нагамі, па галоўнай магістралі ад гасцініцы да ўніверсітэта крочым пешшу. Так, здаецца, лепей можна прыкмеціць, што змянілася за гады разлукі з цудоўным горадам над Сожам. Усяго з квартал прайшлі і ад нечаканасці спыніліся перад шылдай: «Гісторыка-філалагічны факультэт Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта». А зусім нядаўна на будынку былі шылды аблвыканкома. Апрача гісторыкаў і філолагаў, цяпер тут займаюцца і будучыя эканамісты.

Крочым далей. Мінаем раскошны цырк, які вырас таксама зусім нядаўна і выглядае прыгажэйшым за наш, мінскі. Над

уваходам — прывітанне героям-вызваліцелям у сувязі з 30-годдзем вызвалення горада. Такія ж шчырыя словы чытаем на франтонах фабрыкі імя 8-га Сакавіка, кандытарскага аб'яднання «Спартак». А там, далей, бачым чырвоныя палотнішчы на незнаёмых збудаваннях.

Аказваецца, гэта і ёсць новыя гмахі маладога ўніверсітэта. Чакае наваселля вучэбна-лабараторны корпус. Побач будзе вялізны 156-кватэрны інтэрнат. А вунь з-за іх выглядае галоўны корпус, ужо абжыты, але яшчэ новы. Туды і скіроўваемся.

Тут таксама ўсё ў прадчуванні ўрачыстасці. Аб'ява паведамляе, што заўтра ў актавай зале адбудзецца вечар, прысвечаны 30-годдзю вызвалення

Гомеля. На стэндзе партрэты выкладчыкаў універсітэта, што ўдзельнічалі ў Вялікай Айчыннай вайне. З гістарычнага экскурса і пачалася гаворка наша з сакратаром парткома Усеваладам Васільевічам Казловым.

— Гомельскі педінстытут — Усевалад Васільевіч яго выпускнік — працаваў адзінаццаты год, як пачалася вайна. Гітлераўцы ператварылі вучэбны корпус у засценак, дзе катавалі людзей. З інтэрната зрабілі канюшню... Але ўжо ў сорок чацвёртым годзе інстытут зноў даў аб'яву ў «Гомельскую праўду» аб наборы студэнтаў. І потым з году ў год дваццаць пяць набораў і выпускаў. Муціць, не выпадкова на яго базе

фізікі цвёрдага цела. Толькі тут, у Гомелі, рыхтуюць спецыялістаў па трыбоніцы.

— Ды што гаворыць — зайдзіце на любы з сямі факультэтаў і самі пабачыце, — прапанаваў Усевалад Васільевіч.

Перш за ўсё спышаемся на фізічны. Ён тут недалёка, у старым вучэбным корпусе былога педінстытута. Шкада, што не засталі на месцы дэкана Уладзіміра Мікалаевіча Старыкава. Але вунь па калідору ідзе насустрэчу яго намесніца, старшы выкладчык Ніна Якаўлеўна Амірава. Да пачатку практычных заняткаў па электрамагнетызму ёсць крыху часу, і яна згадзілася быць нашым гідам па лабараторыях і кафедрах факультэта. У кожнай столькі цікавага,

ГОМЕЛЬСКИМ

ў 1969-м стварылі другі ў Беларусі дзяржаўны ўніверсітэт. А зараз ужо і яму ідзе пяты год...

Як вырас ён за гэтыя гады! Яго матэрыяльная база ў некалькі разоў перавысіла базу былога інстытута. За два гады ўніверсітэт набыў абсталявання столькі, колькі ў педінстытуце не было за трыццаць год. А кадры! Зараз тут працуе 17 дактароў і 111 кандыдатаў навук. Параўнайце: у інстытуце было толькі два дактары і 45 кандыдатаў навук. І заўважце: абсалютная большасць вучоных — маладыя. Сярэдні ўзрост іх — каля трыццаці год.

Мы, вядома, не прамінулі спытацца, чым жа адрозніваецца ад Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта яго малодшы брат.

— Бадай, тым, — зазначыў Усевалад Васільевіч, — што ў цэнтры ўвагі ўсіх 28 яго кафедр — праблемы комплекснага вывучэння Беларускага Палесся. І яшчэ: мне здаецца, наш універсітэт рыхтуе і будзе рыхтаваць спецыялістаў больш інжынернага напрамку, чым педагагічнага, але так, каб яны пры неабходнасці маглі быць і педагогамі. Многія ж спецыяльнасці, па якіх рыхтуе ГДУ сваіх студэнтаў, — адзіныя ў рэспубліцы. І не толькі ў нашай.

Летась і пазалетась універсітэт выпусціў першых геолагаў — спецыялістаў па гідрагеалогіі і інжынернай геалогіі. Сёлета выпусціць першых спецыялістаў па арганізацыі механізаванай апрацоўкі эканамічнай інфармацыі і па эканоміцы працы. На фізічным факультэце створана адзіная ў краіне кафедра

што наш Уладзімір Вяхотка не выпускаў з рук фотаапарата.

Але вось пражвінеў званок, і Ніна Якаўлеўна запрасіла ў лабараторыю электрамагнетызму. Другаккурснікі пад яе кантролем пачынаюць практычныя заняткі. А мы тым часам гутарым з загадчыкам кафедры агульнай фізікі кандыдатам фізіка-матэматычных навук Уладзіславам Андрэевічам Антропавым, які завітаў сюды па сваіх справах.

— Вы толькі ўявіце, якім стане наш універсітэт праз дзесяць-пятнаццаць! — Рэктар, доктар фізіка-матэматычных навук Барыс Васільевіч Бокуць пачынае расказваць...

— Уваходзім у норму, — гаворыць ён. — Лабараторыі ў асноўным абсталяваны. Горш пакуль што з кадрамі выкладчыкаў. Але бярэм арыенцір на

У кожнай — сваё захапленне. Будучая выкладчыца фізікі Алена Сасаева шмат часу праводзіць у лабараторыі метадыкі школьнага эксперыменту. Будучыя геалагі Ірына Варабей і Галіна Паўлава ў захапленні ад сваёй першай палявой практыкі. Выдатніца вучобы Вольга Васільчык шмат цікавага для сябе адкрывае ў лабараторыі атамнай фізікі.

МІЗЯРЖАЧНЫМ

сваіх жа выхаванцаў. Нядаўняя выпускніца Тамара Пятроўна Жалонкіна ўжо стала выкладчыцай, Ганна Мікалаеўна Гадлеўская — асістэнтам, Ганна Леанідаўна Прышчэпава — інжынерам лабараторыі электроннай мікраскапіі. Кафедра вядзе даследчыя работы і абслугоўвае два першыя курсы студэнтаў.

— 3 учарашніх школьнікаў

мы фарміруем студэнтаў-даследчыкаў, — дадае Ніна Якаўлеўна. — 3 другога семестра трэцяга курса яны прыойдуць на кафедру тэарэтычнай фізікі і будуць спецыялізавацца па тэарэтычнай ці радыёфізіцы, па оптыцы і спектраскапіі або па атамнай і ядзернай фізіцы. Некаторыя з іх, напэўна, зацікавяцца праблемамі трэння зносу, якімі займаецца кафедра

фізікі цвёрдага цела. Вельмі важная праблема ў народнай гаспадарцы.

А пакуль што, праслухаўшы лекцыі Ніны Якаўлеўны па электрамагнетызму, другакурснікі пад яе кіраўніцтвам выконваюць практычныя работы. Сама Ніна Якаўлеўна Амірава, як высветлілася, працуе над праблемай дыфузіі ў тонкіх металічных плёнках, што прымяняюцца ў мікраэлектроніцы, у аптычных прыборах, у касмічных апаратах. Магла б ужо і завяршыць кандыдацкую дысертацыю, але ўсё знаходзіць нешта новае і стараецца паўней даследаваць праблему.

Гляджу на яе і радуся: за

якую складаную задачу ўзялася мая равесніца! І пакуль фотакарэспандэнт займаецца сваёй справай мы гаворым з ёй пра розныя павароты жыцця, пра філармонію, якую яна любіць, пра тэатр, пра Мінск, па якому ўсё яшчэ сумуе, хоць ужо, здаецца, і да Гомеля прывыкла.

Гэтак жа, як і Ніна Якаўлеўна, прыехалі ў Гомель з розных гарадоў многія вучоныя і спецыялісты. Прафесары Уладзімір Васільевіч Анічэнка і Мікалай Міхайлавіч Грынчык таксама з Мінска, з Акадэміі навук. Першы ўзначаліў кафедру беларускай і рускай моў, другі — кафедру беларускай літаратуры на гісторыка-філалагічным факультэце. На геалагічным большасць спецыялістаў — прыезджыя. Прафесар Васіль Герасімавіч Герасімаў — з Бугульмы, з навукова-даследчага інстытута, прафесар Сяргей Дзмітравіч Туроўскі — з Кіргізкай Акадэміі навук, дэкан факультэта, дацэнт Юрый Фёдаравіч Хадакоўскі — з Днепрапятроўска. І яшчэ пяць дацэнтаў прыехалі сюды з іншых гарадоў...

Для кожнага з іх Гомельскі ўніверсітэт ужо стаў сваім.

— Мне здаецца, мы рыхтуем добрых геологаў, — усміхаецца Юрый Фёдаравіч Хадакоўскі. — Слухайце, што піша нам начальнік Валгаградскай комплекснай геалагічнай экспедыцыі:

«На працягу двух палявых сезонаў у нашай экспедыцыі праходзілі практыку студэнты-

Першаккурснікі механікаматэматычнага факультэта слухаюць лекцыю.

дипломнікі геалагічнага факультэта вашага ўніверсітэта А. Грыгарэнка, А. Крыўцоў, Г. Карловіч. Яны вызначыліся высокай працавітасцю, старанасцю і дысцыплінай. Маючы добрую тэарэтычную падрыхтоўку, прымалі актыўны ўдзел у вырашэнні вытворчых пытанняў у падраздзяленнях экспедыцыі...» Начальнік экспедыцыі просіць рэктара аб'явіць практыкантам падзяку.

Прыемна прачытаць такое пра сваіх выхаванцаў!

— Мы атрымліваем такіх пісем шмат,— працягвае Юрый Фёдаравіч.— Праўда, падрыхтаваць добрых спецыялістаў не проста. Рамантыка геалагічных экспедыцый прыцягвае многа моладзі, але ж трэба адабраць тых, хто любіць не столькі рамантыку, колькі геалогію. І вучэбны працэс выключна складаны. Па колькасці вывучаемых дысцыплін наш факультэт не мае сабе роўных.

Сапраўды, тут і фізіка, і матэматыка, і грамадскія дысцыпліны, і шмат спецыяльных. Але вучоба арганізавана так, што з першага да пятага курса студэнты замацоўваюць тэарэтычныя веды на практыцы. Ды і веды для геолога — яшчэ не ўсё. Трэба мець добрую фізічную загартую. Кожны павінен умець плаваць, веславаць, страляць, пераадоўваць шматкіламетровыя пешыя пераходы.

— Без гэтага,— падкрэслівае дацэнт Аляксей Аляксеевіч Невізін,— няма геолога.

Ён часам расказвае студэнтам, як некалі застаўся адзін на маршруце і два месяцы не сыходзіў з яго. Гэта было на Далёкім Усходзе, за пяцьсот кіламетраў ад бліжэйшага населенага пункта. Харчаваўся тым, што вывуджваў з вады або падстрэльваў. Адзін збіраў узоры парод і не сышоў з маршрута, пакуль не выканаў заданне.

У Аляксея Аляксеевіча золатам паліскавае на пінжаку значок ГПА. Тут усе выкладчыкі—значкісты. Трымаюць кубак універсітэта па стральбе. Не дзіва, што менавіта геафак утрымлівае першае месца сярод іншых факультэтаў па здачы норм ГПА.

Амаль кожнаму факультэту ўжо ёсць чым ганарыцца. Калі вам давядзецца быць на гісторыка-філалагічным, дэкан Тамара Ігнатаўна Язэпава абавязкова падкрэсліць, што гэта самы большы факультэт, што ён з'яўляецца пераможцам у сацыялістычным спаборніцтве, што тут ёсць слаўная «Крынічка» — універсітэцкае літаратурнае аб'яднанне. Арнольд Фёдаравіч Семікоп, дэкан факультэта фізічнага выхавання, пачне са спартыўных поспехаў: за тры гады ва ўніверсітэце падрыхтавана 11 майстроў, 138 кандыдатаў у майстры спорту

і першаразраднікаў, а таксама 2377 спартсменаў масавых разрадаў. Ёсць чым парадавацца і эканамістам, і біёлагам, і матэматыкам.

І ўсе разам ганарацца сваімі «Радзімічамі» — вакальна-інструментальным ансамблем. Восем хлопцаў і адна дзяўчына. Нядаўна студэнцкаму ансамблю споўнілася два гады. За гэты час ён даў каля 250 канцэртаў. Стаў лаўрэатам усеагульнай універсіяды «Харкаў-72». Мы глядзелі канцэрт, з якім праз некалькі дзён ансамбль збіраўся ў Чэхаславакію. Нам здаецца, што і чэхаславацкім сябрам спадабаўся «Радзімічы».

...Універсітэту пайшоў пяты год. У яго ўжо складаюцца свае традыцыі. Студэнцкае навуковае таварыства. Студэнцкія будаўнічыя атрады. Школа маляра-лектара. Клуб інтэрнацыянальнай дружбы. Мацнеюць сувязі з іншымі ўніверсітэтамі краіны. Ёсць, вядома, і свае цяжкасці і свае недахопы. Але ці варта папракаць дзіця за маленькі рост? Яно хутка вырасце. І, можа стацца, перагоніць старэйшых братоў.

У кабінёце рэктара — нядаўна ім стаў доктар фізіка-матэматычных навук Барыс Васільевіч Бокуць — мы доўга стаялі ля макета будучага ўніверсітэцкага гарадка. Імкнуліся ўявіць шматпавярховыя вучэбна-лабараторныя карпусы, карпусы навукова-даследчых інстытутаў, вылічальны цэнтр, батанічны сад, музей прыроды Палесса, спартыўны комплекс, утульныя інтэрнаты... І слухалі, слухалі, як разрастуцца факультэты, размнажацца іх спецыялізацыі. Бо Палескі край тоіць яшчэ столькі нявырашаных праблем і для вырашэння іх патрэбны добрыя спецыялісты.

— Але не ўсё адразу,— уздыхнуў Барыс Васільевіч.— Пакуль што трэба як найпаўней выкарыстоўваць тую матэрыяльную базу, якая ёсць. Цяпер у нас разам з завочнікамі каля шасці тысяч студэнтаў. А будзе некалі разы ў два — два з палавінай больш...

Пад уражаннем перспектывы, пра якія так пранікнёна гаварыў рэктар, мы і развіталіся з універсітэтам.

Мароз даўно падсушыў вуліцы. Выбліснула халоднае зімовае сонейка, зіхацелі рэдкія рэдкія сняжынкi. І толькі палотнішчы сцягаў усё гэтак жа трапяталіся на ветры. Горад вітаў сваіх вызваліцеляў. Тых, што трыццаць год таму назад зрабілі ўсё, каб юнакі і дзяўчаты вучыліся сёння ў сваім універсітэце, марылі і здзяйснялі свае мары.

А. ЛЕСІНА

Фота У. Вяхоткі.

Ансамбль «Радзімічы» — гонар універсітэта.

Надзя Болатава — яе вы бачыце злева — сама яшчэ толькі на трэцім курсе факультэта фізічнага выхавання, а ўжо — чэмпіёнка рэспублікі па плаванні на спіне. Майстар спорту перадае свой вопыт юным плаўчыкам Веры Паўлючковай і Тані Мельнік.

КВАТЭРА-МУЗЕЙ

«Калі ласка, заходзьце!» — сустракае гасцей Аляксандра Паўлаўна Асторына. А сяброў у вэтэрана драматычнай сцэны шмат. Паважаюць любімую артыстку жыхары Брэста.

Кватэра Аляксандра Паўлаўна нагадвае літаратурны музей. Зборы твораў класічнай рускай і замежнай літаратуры, кнігі сучасных пісьменнікаў розных краін — усё сістэматызавана, як у сапраўднай бібліятэцы. Побач энцыклапедычныя выданні па мастацтву, медыцыне, археалогіі, шахматах. На стэлажах можна сустрэць дарэвалюцыйныя часопісы, альбомы пра лепшыя музеі свету, манаграфіі пра вядомых вучоных, артыстаў, мастакоў. І ўсё гэта адкрыта для людзей. Студэнты-завочнікі знаходзяць тут цікавыя матэрыялы для сваіх курсавых і дыпломных прац.

На працягу дваццаці гадоў збірала Аляксандра Паўлаўна рэцэнзіі на спектаклі беларускіх тэатраў. Гэтыя газетныя артыкулы яна нядаўна адправіла ў тэатры Віцебска, Гомеля, Магілёва, Гродна. Сотні сабраных артыкулаў пра Уладзіміра Ільіча Леніна перадала супрацоўнікам мясцовага краязнаўчага музея, пра касманаўтаў — сярэдняй школе № 1, пра танкер «Герой Брэста» — музею мемарыяльнага комплексу.

Даволі часта ў заслужанай артысткі рэспублікі збіраюцца навучэнцы музычнага вучылішча. З захапленнем слухаюць яны оперы «Пікавая дама», «Русалка», «Аіда», «Травіята», «Кармэн», «Царская нявеста», канцэрты арганнай музыкі, запісаныя на доўгайграючых пласцінках.

...Вуліца Леніна, 24, кватэра 14. Аматыры літаратуры і мастацтва Брэста добра ведаюць гэты адрас. І вельмі ўдзячны А. П. Асторынай за вялікую шчодрасць яе душы.

ВА УНІВЕРСІТЭТАХ ЗДАРОЎЯ

Заўсёды выглядаць стройнай і прыгожай, быць бадзёрай і жыццярадаснай — мара любой жанчыны. А здзейсніць гэтую мару дапамагаюць парадны народнага ўніверсітэта «Здароўе і харчаванне», які працуе пры Мінскім Доме санітарнай асветы. Многія маці наведваюць заняткі ўніверсітэта «Здароўе і выхаванне дзяцей дашкольнага ўзросту». З лекцыямі перад імі выступаюць супрацоўнікі Навукова-даследчага інстытута аховы мацярынства і дзяцінства, педагогі, медыкі. У канцы мінулага

года тут арганізаваны яшчэ адзін народны ўніверсітэт — «Сямейна-бытавой культуры і здароўя».

— Праграма гэтага ўніверсітэта, — расказвае галоўны ўрач Дома санітарнай асветы Зоя Веніямінаўна Сергіевіч, — зацікавіць перш-наперш, маладых людзей, якія нядаўна ўступілі ў шлюб. Размова пра пачуццё рэўнасці і жаночую годнасць, пра высакароднасць у паводзінах мужчын і пра тое, як арганізаваць свой вольны час. Пра гэта і многае іншае раскажуць псіхолагі, сацыёлагі, урачы, юрысты, адкажуць на пытанні. Слухачы сустрэнуцца з лепшымі кулінарамі і мадэльерамі горада, прагледзяць тэматычныя кінафільмы.

Парцьеры, дываны, пакрывалы і іншыя рэчы, якія выпускае кобрынская ткацкая фабрыка «Чырвоны сцяг», карыстаюцца вялікім попытам. На здымку — мастак-дэсінатар М. Д. Іванова, інжынер па якасці В. Д. Сацэвіч і галоўны інжынер Л. І. Мурашка разглядаюць узоры вырабаў, якія фабрыка будзе выпускаць сёлета.

Фота В. Германа (БЕЛТА).

ХІБА ЗА ЁЮ ЎГОНІШСЯ?

Загадчык Заямнаўскай фермы В. Жыбуль сказаў Ані Шыдлоўскай:

— Можна ты пайшла б да нас на ферму? Людзей, сама ведаеш, не хапае: Стоўбцы пад бокам, туды за рублём цягнуцца. Адна надзея на такіх, як ты, маладых.

— Я-то згодна, але параюся з мамай, — падумаўшы, адказала Аня.

Наталля Герасімаўна не ўхваліла намеру дачкі.

— Заработак там, праўда, вышэйшы, чым у полі. Але ж і турбот поўны рот. А табе ўсяго шаснаццаць гадоў...

Аня падумала, успомніла яшчэ раз словы Жыбуля: гаспадарку трэба ўзняць, а некаторыя за рублём цягнуцца. І... паставіла на сваім.

На ферме старэйшыя жывёлаводы спачувалі.

— Мы і то не заўсёды ўпраўляемся, а табе, Аня, ой як цяжка будзе, такой кволай!

Характар у Ані ўпарты, да працы яна ахвочая. Прыняўшы групу цялят, ледзь не цэлыя суткі завіхалася ля іх. Даглядала. Карміла. Паіла. Любіла. Ды і як не любіць такіх ласкавых, даверлівых, смешных? Але адной любові і самаадданасці было мала. Аня пацягнулася да літара-

туры. Неяк пад рукі трапіла брашура знатнай цялятніцы з суседняга Дзяржынскага раёна Героя Сацыялістычнай Працы Я. В. Бандак. Аня з захапленнем гаварыла сяброўкам:

— Вы толькі падумайце! Адна жанчына за год вырошчвае трыста цялят!

— Ды хіба ў нас такое магчыма? — адказвалі ёй. — Умовы не тыя.

І зноў Аня не згадзілася. Рашыла вырасціць у 1961 годзе 120 цялят — удвая больш задання. Яе падтрымалі загадчык фермы, кіраўнікі калгаса. І тая знатная цялятніца Я. В. Бандак. Аня з'ездзіла да яе, пазнаёмілася з метадамі работы. Вярнулася акрылёная, упэўненая ў поспеху. Ды і ўмовы на ферме палепшалі: прыйшла механізацыя. Паляводы вырашцілі большы ўраджай, з'явілася магчымасць узбагаціць рацыёны, перайсці на інтэнсіўны адкорм.

У наступным годзе Аня выгадавала 168 цялят. Ёй прысвоілі званне ўдзяльніцы камуністычнай працы. Прынялі кандыдатам у члены КПСС. Званне камуніста надавала новых сіл і энергіі. 215 выгадаваных цялят і трынаццаць тысяч рублёў прыбытку — такі вынік 1963 года. У 1965 годзе член КПСС Ганна Шыдлоўская выгадавала 265 галоў маладняку. Усяго ж перадала калгасу 1880 цялят — столькі, колькі было буйной рагатай жывёлы ва ўсіх гаспадарках Стаўбцоўскага раёна ў 1950 годзе. За гэты падзвіг ёй было прысвоена званне Героя Сацыялістычнай Працы. А да сённяшняга дня колькасць цялят, якіх выгадавала Ганна Шыдлоўская, падвоілася.

...Калі Ані ўручылі ордэн Леніна і Зорку Героя Сацыялістычнай Працы, яна

стаяла разгубленая, сцішаная. Усе, хто знаходзіўся ў зале пасяджэнняў райкома партыі: жывёлаводы, кіраўнікі гаспадарак, партыйныя і савецкія работнікі, — віталі яе дружнымі воплескамі. А яна разгубілася яшчэ больш. Вочы вільготна заблішчэлі, зарушавеў ад хвалявання твар...

...У сонечны марозны дзень я распытаў Аніных сябровак, як яна працуе.

— Ды што там казаць, — гаманілі яны. — Мы яшчэ завіхаемся, а яна ўжо даўно ўправілася. Хіба за ёй угонішся? І самі дзівімся, як у яе ўсё спрытна выходзіць...

Мусіць, цяпер з поўным правам можна назваць гэты спрыт і самаадданасць вопытам. Здабываўся ён нялёгка: тугімі мазалямі лёг на Аніны пальцы. Прыходзіў у начным роздуме, калі, бывала, не спелася ад стомы. Збіраўся па кроплі з вопыту сябровак, з кніг і брашур. І, сабраны, даў Ані сапраўднае майстэрства: цялят, якіх яна даглядае, прыбываюць у вазе па кілаграму за суткі. А гадуе яна іх штогод не менш як дзвесце.

Зараз у Ані — вялікае шчасце і свята. Сямейнае. Нарадзіўся сын. Пасля водпуску яшчэ даражэйшай зрабілася для яе ферма. Калі нават з самай шчаслівай прычыны пакінеш любімую работу, адчуваеш, як не хапае прывычнага штодзённага рабочага настрою.

Затое якая радасць спяшацца раніцой на ферму, дзе чакаюць цябе сябры і шумна дурэюць гадаванцы, а потым вяртацца ў дом, які сустракае цябе першай усмешкай самай дарагой на свеце істоты!

М. ДЗЕЛЯНКОўСКИ

КУТОК У СУМЕЖНЫМ ПАКОІ

— Вось бабулю да вас пры-
вела, — мажняя чырванашчокая
жанчына спынілася на парозе і
сказала рашуча: — Сядайце і
расказвайце, бабуля. — А нам
растлумачыла: — Я чалавек па-
бочны, але вось паслухала ба-
булю і прывяла да вас. Дзеці
яе з дому выжылі. Яна не ту-
тэйшая, з Віцебска прыехала...

Для сваіх сямідзесяці васьмі
бабуля — Ульяна Мікітаўна Ва-
ранцова — моцная, рухавая, з
яснай памяццю. Пакорпаўшыся
ў сумцы, яна дастае паперы з
машынапісным тэкстам на ты-
тульных лістах. Зверху прыко-
лата копія з прывычнымі юры-
дычнымі зваротамі: «Грама-
дзянская справа па іску... Аб-
мяненні дагавору найму жы-
лога памяшкання».

Спачатку імёны і імёны па-
бацьку зліваюцца ў нейкі не-
разумелы круг. З дапамогай
Ульяны Мікітаўны ўсё стано-
віцца на сваё месца. Дар'я Ге-
расімаўна Трубачова — родная
дачка. Сямён Мікітавіч — зяць,
Мікалай Сямёнавіч і Аляксандр
Сямёнавіч — унукі, аднаму —
дваццаць тры, другі прызыў-
нога ўзросту.

Сумны, са слязьмі расказ:
дваццаць гадоў пражыла з
дачкай, няньчыла яе дзяцей.
Цяпер дзеці выраслі, сям'я ат-
рымала чатырохпакаёвую ква-
тэру. Бабулю пасялілі з унуч-
кай Валяй у самым маленькім
сяміметровым пакойчыку. Ува-
ходзіш у яго праз залу. Калі
засялялі кватэру, у райвыканко-
ме сказалі: будзе вам, бабуля,
асобны пакойчык. Сапраўды,

тут ёсць асобны васьміmetro-
вы пакойчык, яго займае Коля.

Ульяна Мікітаўна атрымлівае
невялікую пенсію. Плюс алі-
менты з чатырох дзяцей —
пяць рублёў з кожнага. Даша і
Ліда, яе дочки, жывуць у Віцеб-
ску, Юля ў Мінску, сын Грыша
ў Бухарскай вобласці. Зараз
Ульяна Мікітаўна вось ужо
другі месяц гасцюе ў Юлі.

...Так вось ва ўсёй гэтай кан-
фліктнай сямейнай гісторыі —
нечаканыя павароты, нечакан-
ныя сітуацыі. З аднаго боку —
аліменты, якія прымусова спа-
ганяюцца на ўтрыманне маці, з
другога — лаяльныя ўзаемаад-
носіны, якія захоўваюць права
на часовае пражыванне Улья-
ны Мікітаўны ў дзяцей. Але па-
жыць у гасцях — гэта адно, а
мець свой пастаянны куток —
гэта зусім іншае, тлумачыць
Ульяна Мікітаўна, таму і пада-
вала яна ў суд, каб узаконіць
сваё права на жылплошчу ў
Дашынай сям'і. Дашын муж
п'е, прыстае з пагрозамі, уну-
кі, гледзячы на бацьку, таксама
пачалі грубіць, з дачкой узае-
маадносіны абвостраныя, нават
з сынам Дашы і яго жонкай,
якія жывуць у тым жа доме,
узнікла адчужанасць. Але
ўсё ж такі там яе жылплошча...

...План кватэры, завераны
домакіраўніцтвам, які фігуры-
раваў у судзе, набывае рэаль-
ныя абрысы ў кватэры Труба-
човых у Віцебску. Сціпла, цёп-
ла, утульна — нібыта ніколі і
не кіпелі тут бурныя сямейныя
спрэчкі. І Дар'я Герасімаўна
такія ветлівая, сціплая, адказ-

вае спакойна, без раздражнен-
ня.

Толькі на пытанне, дзе знахо-
дзіцца зараз Ульяна Мікітаўна,
знарок абыхава кідае:

— Хто ж ведае, дзе яна.
Вось два месяцы не было, по-
тым з'явілася. Прыйдзе, пабу-
дзе і пойдзе невядома куды.

Даведаўшыся, што я з Мін-
ска, урачыста гаворыць дачце-
дзевацікласніцы:

— Я ж казалі! Яна ўсюды
дойдзе!

Далей Дар'я Герасімаўна
спакойна, вельмі спакойна ўда-
кладняе: маці хоча заняць
асобны пакой, але ўсім асоб-
ных пакояў не набярэцца, іх
толькі чатыры, а асобны —
адзін, яго заняў Коля. У яго
дыябет, яму раз у суткі трэба
ўкол рабіць. Яшчэ адзін пакой
муж і жонка адвалі сабе. Валю
з бабуляй — у другі. Саша зараз
пайшоў у армію, ён спаў раней
у зале.

Прашу дазволу паглядзець
кватэру. У кухні — замок, вядо-
ма, ад бабулі. У тым пакоі,
дзе Валя і бабуля, — нібы мя-
жа пралагла: Валін акуратна
засцелены, з дыванчыкам, ло-
жак з аднаго боку і голы
спружынны матрас — з другога.
Ложка бабулінага нямна, а ў
шафе захоўваецца розная дра-
бязя ў клуначках, якія з агідай
перастаўляе акуратная Дар'я
Герасімаўна.

Выгляд гэтых клуначкаў рас-
палае гаспадыню дома, вы-
трымка здраджвае ёй, і словы
вырываюцца з'едлівыя, злос-
ныя: «Хто не даваў старой

жыць вось у гэтым кутку, чаго
яна носіцца па суседзях і на-
што ёй той асобны пакой? У яе
яшчэ сіл дай бог колькі, мяне
перажыве, а энергіі... Яна нас
здала нават у газету прапус-
ціць...»

— Як — «прапусціць»?

— А вось так, наскардзілася,
што выганяем, жыць не даем...
Паспрабуй тут схаваць здзіў-
ленне.

— Як жа вы зноў апынуліся
разам? Пры перасяленні вам
маглі даць асобныя кватэры...

— Ды вось яна напрасілася,
і мы не пярэчылі. Сваё ўсё-та-
кі. А цяпер, бачыце, душу вы-
матвае. Колькі ў мяне таго
здараў!

Довады Дар'і Герасімаўны
выклікаюць антыпатыю. Але не
ў словах яе, а ў абліччы ёсць
нешта такое, што настройвае
на спачуванне.

— Ну, а калі выключыць кан-
флікт з маці, калі пакінуць вас
адных, ці будзе спакой у ва-
шым доме?

Яна спачатку маўчыць, потым
плача.

— Вось так усё жыццё паміж
імі: мужам і маці.

— З Лідай, сястрой, у вас
добрыя адносіны?

— Не, мы не размаўляем.
Але адрас яе ў нас ёсць. Валя,
пашукай іх адрас!

...Ліда, сімпатычная, мілавід-
ная жанчына ў летнім халаціку,
спрытна ўвіхаецца на кухні.

«ВЕСТЭРН» НА НАШЫХ ЭКРАНАХ

На працягу апошніх гадоў мы не раз
бачылі на экране незвычайныя падзвігі
адважных гайдукоў, зусім нядаўна гры-
мелі карабіны «Тэкунзе» і «Ацзолы». Неўзабаве станем сведкамі новых прыгод
гайдукоў у фільме «Тыдзень вар'ятаў» і
гарачых схватак індзейцаў з іх прыгня-
тальнікамі ў карціне «Адзінокі воўк». Та-
кім чынам, «вестэрн» — усё больш часты
госць у кінапраграме нашага пракату.
У яго ёсць ужо свае сябры і прыхільнікі,
асабліва сярод моладзі. Прыгледзімся
больш уважліва да гэтай не зусім яшчэ
прывычнай для нас з'явы ў кінамастац-
тве і паспрабуем вызначыць, у якой ступе-
ні «вестэрн» цікавы і каштоўны для на-
шага глядача.

Касцёр ля вігвама, злавесны бляск та-
магаўка — баявой сякеры індзейцаў, далё-
кае ржанне мустага, арліныя пер'і ў га-
лаўным уборы правадыра. Колькі раман-
тыкі, паззіі! Падобныя карціны прыму-
шалі пачашчана біцца сэрцы нашых пра-

дзедаў, якія марылі ў юначыя гады пра
гераічныя падзвігі і прыгоды.

Мінуў час, у новага пакалення з'явілі-
ся іншыя гераічныя ідэалы: веліч Каст-
рычніка, рамантыка грамадзянскай вай-
ны, пафас вялікай бітвы з фашызмам,
фантастыка навуковых здзяйсненняў.
Але і ў нашы дні не залежваецца на па-
ліцах бібліятэк прыгодніцкая літаратура,
раманы Ф. Купера, Майн-Рыда, Д. Лон-
дана.

Амерыканская кінематаграфія амаль з
першага дня свайго нараджэння пачала
эксплуатаваць рамантычныя якасці ін-
дзейскай тэмы, аб'явіўшы яе ледзь не на-
цыянальнай каштоўнасцю. Яшчэ ў самым
пачатку стагоддзя была знята карціна
«Вялікае абрабаванне пезда», якая і
стала адным з першых «вестэрнаў».

«Вестэрн» — гэта, як правіла, карціна на
каўбойска-індзейскім матэрыяле. Сама
назва паходзіць ад слова «вест» — захад,
пакольні дзея такіх карцін звычайна раз-
гортваецца на захадзе паўночна-амеры-
канскага кантынента, дзе ў XIX стагоддзі
захаваліся яшчэ непакораныя індзейскія
племёны і цалкам адсутнічалі закон і па-
радак.

Насычаны захопляючымі падзеямі сю-
жэт, дынаміка дзеяння з абавязковымі
пагонямі, схваткай, стралянінай, экзатыч-
най абстаноўкай і нацыянальна-эпічным
травяным здымкі рабілі карціны гэтага
жанру вельмі захопляючымі для гляда-
ча, прыносілі вялікія прыбыткі, і таму
не выпадкова ў сярэдзіне 30-х гадоў у
Галівудзе выпускалася да 300 «вестэр-
наў» за год. Сярод іх былі і таленавітыя

творы і такія, якія мелі мала агульнага
з сапраўдным мастацтвам. Аднак, неза-
лежна ад мастацкіх вартасцей, амерыкан-
скія «вестэрны» заўсёды неслі і нясуць
далёка не бяскрыўдныя ідэі, сцвярджаю-
чы перавагу белай расы над індзейцамі
і, значыць, апраўдваючы амерыканскі
каланіялізм.

У нашы дні, дзякуючы развіццю выраз-
ных сродкаў кіно, «вестэрны» сталі яшчэ
больш відэішчымі. Фільмы такога ро-
ду ў большасці выпадкаў здымаюць ка-
ляровымі, шырокаэкранымі, а часта і
шырокафарматынымі, выкарыстоўваючы
найноўшыя дасягненні кінатэхнікі. Ад-
нак ідэйная сутнасць амерыканскага
«вестэрна» застаецца ранейшай.

Зараз «вестэрн» не з'яўляецца манэпо-
ліяй амерыканскага кінамастацтва, кар-
ціны такога роду здымаюцца амаль ва
ўсіх дзяржавах Еўропы, асабліва ў Італіі,
ФРГ, Англіі і нават у такіх далёкіх ад ін-
дзейскай «экзатыкі» краінах, як Шве-
цыя, Данія, Фінляндыя. Шмат «вестэр-
наў» ставяць і японскія кінематаграфі-
сты. Еўрапейскія «вестэрны» крыху адроз-
ніваюцца ад амерыканскага. Ён, як пра-
віла, зроблены больш тонка, у ім не
столькі выстралаў і ўсякага роду пата-
скаў.

Аднак і ў некаторых еўрапейскіх «ве-
стэрнах», асабліва ў карцінах ФРГ, так-
сама даволі яскрава выражана ідэя «пе-
равагі» белага чалавека. У гэтым няцяж-
ка пераканацца, калі ўспомніць, напры-
клад, фільм «Верная рука» — сябар індзей-
цаў, што ішоў на нашых экранах.
Галоўны герой — Джоні Гардэн — дужы,

Ульяна Мікітаўна знаходзілася тут. За тая пару гадзін, што я правяла з імі, можна было толькі падзівіцца дабраце адносін, узаемнай ласкавасці. І калі Ульяна Мікітаўна сабралася ісці разам са мной, Ліда паклала ёй у сумку пакунак свежапамытай адпрасаванай бялізны і растлумачыла:

— У мамы поліартрыт, яна мыць не можа. Бачыце, рука ў яе якая...

Рука і сапраўды скручаная, застылая, вялікая рука жанчыны, якая шмат папрацавала на сваім вяку.

Я глядзела ў Лідзін адкрыты, прыгожы твар, і неяк няёмка было пытацца пра аліменты.

Але Ліда аднеслася да пытання спакойна. Гэта па іх прапанове — Ліды і Юлі — усе пачалі плаціць маці па пяцёрцы. Так зручней. Дашы, з якой мама жыла, гэта, натуральна, было не да спадабы. І яна прапанавала маме даваць грошы на квартплату, а паколькі тая адмовілася, павесіла замкі ў кухні, забараніла карыстацца святлом. Дайшло да таго, што бабуля ў ванную хадзіла са свечкай... Чаму мама не жыве са мной? Яна амаль кожны дзень прыходзіць. Але ў нас на траіх — два пакоі. Муж кажа: як жа так, пакой на маму Дашы далі, а жыць у нас будзе. Не, вы не падумайце, што ён супраць мамы штосьці мае. Калі мама хварэла, паўтара месяца ляжала ў нас тут. Ён сам яе даглядаў, яна гэта пацвердзіць...

Ульяна Мікітаўна згодна ківае галавой: так, даглядаў, карміў, дапамагаў.

— А дзе жыве зараз мама?

— У тым жа доме, дзе Даша.

— У Лаўрэнаўны, — тлумачыць Ульяна Мікітаўна. Лаўрэ-

наўна з дачкой добрыя людзі, прытулілі яе. Разам і чай п'юць, і навінамі дзеляцца, і сцэнаюць адна адну, калі цяжка даводзіцца.

Прозвішча Лаўрэнаўны яна забылася.

— Ніхто не хоча дапамагчы, — гораца ўздыхае Ульяна Мікітаўна. — Ні суд, ні гарвыканком.

І падае паперку, падпісаную старшынёй гарвыканкома: «Ненармальныя ўзаемаадносіны не даюць права нечарговага прадастаўлення вам жыллой плошчы. Сям'і дачкі, у тым ліку і на вас, прадастаўлена чатырохпакаёвая кватэра з усімі камунальнымі выгодамі!»

Мы выходзім з Лідзінага ўтульнага дома разам з Ульянай Мікітаўнай. Яна да сваёй Лаўрэнаўны, я — у абласны суд.

* * *

...Так, шмат інстанцый займаўся ўнутраным жыццём сям'і Трубачовых. Выканкомы, суд, рэдакцыя, нават міліцыя. Але якімі б ні былі аўтарытэтнымі рашэнні кампетэнтных органаў, у сямейным жыцці не расставіш фігуры, як у шахматнай партыі: чорныя — белыя. Я чула рэзюме суседзяў самага супрацьлеглага характару. «Я б такіх дзяцей ставіў (ці ставіла) на Лобным месцы». «Я б з такой маці жыць не стаў (не стала)». Нават «і правільна яны зрабілі, што на кухню замок павесілі».

А між тым размова ідзе не пра адпетых нягоднікаў з чорнымі душамі. Адрозна пасля вайны сям'я Варанцовых жыла ў земляным бункеры. Там усім хапала месца і апошнюю бульбину, апошні кавалак хлеба ўмелі дзяліць пароўну паміж

усімі членамі сям'і. І было ў гэтай сям'і страшэннае гора, якое прымусіла тады дзяцей аберагаць і шкадаваць маці. Адночы Ліда з Ванем пайшлі ў шчаўе: трэба ж было нечым карміцца. Маці строга наказала: «Ідзіце толькі на луг, ні кроку ўбок. Ды хіба лёгка было хлопчыку пераадолець цікаўнасць? Ён зрабіў гэты крок, знайшоў гранату. З адарванымі рукамі і нагой маці не давезла яго нават да Лёзна. Памёр ад страты крыві».

Тады, пасля вайны, Даша прытуліла маці з дзецьмі ў сябе. Потым маці выхоўвала Дашыных дзяцей...

Хіба такое мінулае можна забыць, хіба можна яму здрадзіць?

Яны плацілі адно аднаму дабром і падтрымкай, калі не хапала чорнага хлеба, а ўся маёмасць была на іх саміх. Зараз у чатырох пакоях тая ж самаадданая Даша, якая столькі вынесла на сваіх плячах, лічыць, колькі кілават электраэнергіі выпадае на долю маці і на колькі куток у асобным пакоі шырэйшы за куток у сумежным. Народныя суддзі павінны ламаць галаву, каму ж аддаць пераважнае права пражывання ў асобным пакоі — сыну, хвораму на дыябет, ці бабулі з яе поліартрытам. А між тым самая небяспечная, самая страшэнная хвароба застаецца без лячэння, раз'ядае сям'ю. Слаўная дзяўчынка дзевяцікласніца Валя мае падлогу толькі каля свайго ложка: няхай бабуля сама прыбірае сваімі скручанымі пальцамі. І зусім ужо юная істота — праўнук, агульны любімец, ловіць непрыязныя позіркы старэйшых.

Дапусцім, характар ва Ульяны Мікітаўны не цукар, а ў Дар'і Герасімаўны нервы не ў

парадку. Гэта зразумела — у іх жыцці было нямаля гора. Але няўжо ў іх сваіх душах не знойдзецца сіл, каб крышку прыўзняцца над сабой, над капеечнымі разлікамі, над уяўнай прынцыповасцю? Няўжо людзям, якія маюць ужо сваіх дарослых дзяцей, незразумела, што не на асобны пакой прэтэндуе маці, а на сямейны спакой, які так неабходны на старасці год? Вось і кідаецца яна ад дачкі да дачкі, а тая нібы ўступнага ўзносу чакаюць — выдзеленых на маму квадратных метраў. Дзеля чаго ім быць лепшымі за Дар'ю?

Ульяна Мікітаўна Варанцова, бясспрэчна, будзе зацверджана ў сваіх правах на жылплошчу, карыстанне кухняй і ўсімі выгодамі. Закон на яе баку. Голас афіцыйных органаў дастаткова аўтарытэtnы.

А іншы голас? Голас розуму, сумлення, гонару? У райвыканкомах ведаюць, што бываюць выпадкі, калі перад атрыманнем новай кватэры з вёсак, з населеных месц, зрываюць дзядуль і бабуль у надзеі атрымаць на іх лішнія метры. Але вось адбылося навацелле — і бабулін ці дзядуляў ложка псуе інтэр'ер. Ці раптам выяўляецца, што бабуля кашляе ўначы і забывае выключыць электрычнасць. Тады нараджаюцца заявы ў райвыканкомы і суды, клічуць у сведкі суседзяў: глядзіце, якая ў нас нядобрая маці ці бацька!

І гэта замест таго, каб цвёрда сказаць сабе: мы ж людзі! І бабуля не рэч, якую можна перасоўваць з сям'і ў сям'ю або пазбаўляцца ад яе, як ад старой мэблі. Тым больш, што век бабулін не такі ўжо і доўгі...

В. КАРАЛЁВА

храбры, мужны, справядлівы і высакродны. Аднак ён выступае ў карціне не столькі як сябар, колькі апякун. Літаральна на кожным кроку дэманструе ён сваю разумовую і фізічную перавагу ў параўнанні з індзейцамі. Так, даволі хітра, пад выглядам бескарыслівай дружбы і высакродства, раскрываецца ўсё тая ж ідэйка расавай розніцы.

Такім чынам, «вестэрны» прапагандуюць ідэі, якіх мы падзяляць не можам, а з другога боку — з'яўляюцца выключным відовішчам і таму знаходзяць шмат прыхільнікаў. Як прымірыць гэта? Застаецца адно: ліквідаваць манаполію Захада на «вестэрн» і ў формы гэтага жанру ўнесці новы змест. Гэта ўжо з поспехам пачалі рабіць кінематаграфісты ГДР, якія даюць буржуазнаму мастацтву бой, выкарыстоўваючы распрацаваны ім жанр. За апошні час мы бачылі «вестэрны» «Сыны Вялікай Мядзведзіцы», «Чынгач-гук — Вялікі Змей», «Прыгоды на берагах Антарыю», «Тэкумзе», «Ацзола» і іншыя, якія створаны паводле законаў гэтага жанру, але нясуць у сабе іншы, гуманістычны змест. Не добрае спачуванне, а сапраўдная трагедыя індзейцаў раскрываецца ў гэтых творах. Тут адносіны паміж індзейцамі і іх сябрамі белымі паказаны як сапраўды сяброўскія адносіны, якія грунтуюцца на роўнасці і ўзаемапавазе. Значная доля поспеху гэтых «вестэрнаў» звязана з выканаўцам ролей Чынгачгука, Ацэолы, Тэкумзе і іншых індзейцаў акцёрам Гойка Міцічам, які паўстае перад глядачом як цэльная, вы-

сакародная і нават паэтычная асоба, сапраўдны сын лясоў і азёр сваёй радзімы.

Цэлую серыю «вестэрнаў» на матэрыяле складанага перыяду першых пасляваенных гадоў стварылі польскія кінематаграфісты — «Закон і кулак», «Воўчае рэха», «Мерыдыян нуль», «Пастка». Асабліва «вестэрна», як кінематаграфічнага жанру, былі выкарыстаны і ў радзе савецкіх фільмаў, створаных на матэрыяле героіні грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, а таксама падзей першых пасляваенных гадоў.

Першай найбольш удалай спробай была шматсерыйная карціна рэжысёра Перэстыяні «Чырвоныя д'ябалы», створаная яшчэ ў 1923 годзе. У апошнія гады было зроблена некалькі удалых спроб стварыць вострасюжэтныя кінатворы з элементамі «вестэрна»: «Ніхто не хацеў паміраць», «Белае сонца пустыні», Фільмы аб прыгодах «няўлоўных», «Сёмая куля», экранізацыя рамана Майн-Рыда «Коннік без галавы». У гэтых фільмах мноства прыгод, бітваў, перастрэлак, скачак, пагонь. Іх героі, як правіла, у самых неймаверных абставінах праяўляюць незвычайную кемлівасць, спрытнасць, адвагу, якіх хапіла б на дзесяцях год.

Аднак, у адрозненне ад герояў амерыканскіх «вестэрнаў», якія не забываюць пра свой матэрыяльны поспех, героі гэтых карцін бескарыслівыя, гуманныя. Самая галоўная асаблівасць гэтых твораў у тым, што яны не проста забаўляюць глядача, а ў захапляючай, вострапрыгодніцкай форме раскажваюць пра

Гутаркі пра кінамастацтва

сапраўдныя падзеі з жыцця народаў нашай краіны ў розныя перыяды гісторыі. Адсюль сапраўдная гістарычнасць і нагоднасць гэтых фільмаў, адсюль іх поспех у самых патрабавальных глядачоў.

Я. КРУПЕНЯ,

В. СМАЛЬ,

кандыдат мастацтвазнаўства

Кадр з кінафільма «Няўлоўныя мсціўцы».

Якія яны сёння, жанчыны Ма-
рока? Розныя. І такія...

хацелася, даведацца аб жыцці людзей так, як гэтага ўсім нам, прадстаўнікам, няхай і неафіцыйным, Савецкай краіны, хацелася. Замежныя турысцкія фірмы верныя сваім прынцыпам: глядзіце хра-
мы, помнікі, старадаўнія руіны. Глядзі-
це — па класічнай формуле — направа,
глядзіце налева. А ўсё ж мы бачылі...

...МАЛЬТУ, АМАЛЬ БЕЗ ЭКЗОТЫКІ

Што ведаеце вы пра Мальту? Паглядзі-
це, калі ласка, на карту свету. Ледзь
прыкметная кропка недзе там, унізе, у
самай сярэдзіне Міжземнага мора. Коль-
кі такіх астравоў раскідана па морах і
акіянах нашай планеты! Але пры нават
беглых намаганнях памяці вы скажаце:
Мальта, Мальта... Тое-сёе ведаю: маль-
тыйскі ордэн, мальтыйскі крыж. Рускі
цар, шалёны Павел, — яго магістр... Што
яшчэ? А яшчэ, пэўна, успомніце вы: пра
якую вайну ні пойдзе размова, кожны
раз успамінаецца гэты востраў, бо як
мячык пераходзіў ён з рук у рукі, быў
то ў іспанцаў, то ў туркаў, то Напалеон
яго захапіў, то Вялікабрытанія загрэбла.
Гітлер цягнуў сюды сваю крываваую ла-
пу: у апошнюю вайну фашысты бамбілі
Мальту 1500 разоў. І, нарэшце, Мальта
была да нядаўняга часу штабкватэрай
войск НАТО. Чым жа такі цікавы гэты
востраў, што Напалеон некалі заявіў: «Я
гатовы лепш бачыць брытанцаў на вышы-
нях Манмартра (гэта значыць у Пары-
жы), чым дазволіць ім валодаць Маль-
тай»?

Мальта была першым пунктам нашага
турысцкага маршруту. Амаль чацвёрта
сутак шпарыла без перадыху «Арменія»,
хвалі Чорнага, Мармуровага, Эгейскага
мораў пляскаліся аб яе бары. Раптам
мы ўсе як адзін высыпаі на палубу і
ўпіліся вачыма ў далачынь: вось-вось па-
вінна з'явіцца Мальта. Думалася: і куды
закінуў лёс! Ніколі, здаецца, і ў сне не
снілася!

Дарэчы, пра сны. Пэўна, у дзяцінстве,
начытаўшыся кніг пра марскіх разбойні-
каў, пра іх астравы-прыстанішчы, вы за-
сыналі і бачылі... тое, што сустрэла нас
наяве. Што гэта? Скалы, ператвораныя ў
крэпасці, або крэпасці, выдзёўбаныя гі-
ганцкім молатам у скалах? Будыніны
вайны са шматлікімі слядамі гарматных
пацалункаў вырастаюць з мора суцэльнай
сцяною, і грозна папярэджваюць:
паспрабуй, сунься!

Востраў-кропелька. 27 кіламетраў даў-
жынёй і 14 шырынёй у самым шырокім
месцы. Востраў, на якім, калі верыць
рэкламе турысцкіх фірм, найлепшыя ў
свеце пясчаныя пляжы і больш сонеч-
ных промняў, чым ва ўсіх іншых мясці-
нах Міжземнаморскага ўзбярэжжа. Со-

нечны востраў. Каменны востраў. Вост-
раў вайны і крыжа.

Тое, што гэта востраў сонечны, паве-
рым на слова. Што каменны — мы гэта
бачылі на свае вочы. Зямлі тут мала,
і выглядае яна неяк зусім не па-нашаму.
Здаецца, шэры колер каменняў пануе
ва ўсім. Каменныя агарожы аддзяляюць
адзін маленькі ўчастак зямлі ад друго-
га. За дзень мы аб'ездзілі ўвесь востраў
з канца ў канец. Востраў, на якім няма
рэк, няма гор, няма азёр, лясоў, кары-
сных выкапняў. Не бывае тут снегу, гра-
ду, рэдка выпадаюць дажджы. Тут на-
ват дахі дамоў будуць так, каб яны
маглі зберагаць дажджавую ваду.

Калісьці Мальта была духоўным цэнтр-
рам рыцарскага ордэна іезуітаў, тут быў
капітул, сталіца гэтага ордэна. Адсюль
рыцары-разбойнікі правілі ледзь не ўсім
светам. Сюды, у мальтыйскія саборы, у
палацы вялікіх магістраў, сцякалася ба-
гацце з усяго свету, нарабаванае і пад-
несенае ў дар ордэну яго вяльможнымі
прыхільнікамі і магістрамі. Рускі цар Па-
вел слаў мальтыйскаму ордэну мармур,
ляпіс-лазур, каштоўныя каменні.

І побач з гэтым багаццем — сціплыя,
простыя, нават аскетычна аднастайныя
дамы, у якіх жывуць самі мальтыйцы.
Усё толькі самае неабходнае чалавеку,
нічога лішняга, ніякіх упрыгожванняў, ні-
якіх яркіх фарбаў — колер камення, шэ-
равата-жоўты, ляжыць на абліччы во-
страда.

Дваіны гнёт — каланіяльны і царкоў-
ны — зведаў на сабе народ Мальты.
І трэцяя нягода — вечныя войны. Не
сваёй экзотыкай (яе так і не знайшлі мы
на Мальце), не багаццем нетраў, а сваім
зручным географічным становішчам
прыцягвала Мальта сквапныя позіркы за-
ваявальнікаў. Востраў ляжыць па дарозе
з Еўропы ў Афрыку. Тут выдатная гавань
для суднаў, месца іх рамонту, зручная
база ўзбраення. Адсюль — дарога на
Іспанію, Францыю, Італію, дарога ў Ал-
жыр, Туніс, Марока.

Зусім нядаўна Мальта атрымала неза-
лежнасць. Праўда, незалежнасць вельмі
адносную. Хоць свой урад, свой прэм'-
ер-міністр, але главою дзяржавы лічыцца
па-ранейшаму англійская каралева,
прадстаўляе яе на востраве генерал-гу-
бернатар Антоні Мало.

Дарэчы, нашай беларускай турысцкай
групе выпала, як сказаў наш мальтый-
скі гід, шчасце і гонар выпадкова суст-
рэцца з ім у палацы мальтыйскага пар-
ламента. Немалады, хударлявы чалавек,
з выгляду рэспектабельны англійскі чы-
ноўнік, спускаўся ўніз па лесвіцы. Мы
падымаліся ўверх.

— Адкуль турысты? — спытаўся ён у
нашага гіда. І, пачуўшы адказ: «Рускія,
з Савецкага Саюза», зацікаўлена спы-
таўся:

— Вам падабаецца Мальта?

Як ветлівыя госці, мы ледзь не хорам
адказалі яму:

— Вельмі!

У ЦЭНТРАХ АЙКУМЕНА

Старажытныя грэкі былі адважнымі
мораплавацелямі. На сваіх лёгкіх лад-
дзях і чоўнах яны забіраліся так далёка,
што даволі добра для свайго часу аб-
следавалі ўвесь Міжземнаморскі басейн.
І назвалі яго Айкуменай, гэта значыць,
вобласць зямлі, населеная чалавекам.

...Дваццаць пяць дзён савецкі цепла-
ход «Арменія» з турыстамі на борце
плыў па Міжземным моры. Сем разоў,
ля сямі прычалаў, кідаў свой якар. Па
слядах старажытных грэкаў плавалі мы
па цэнтру Айкумены. Былі сярод нас лю-
дзі самых розных прафесій і ўзростаў, з
розных канцоў Савецкага Саюза — з Ук-
раіны, Беларусі, Магадана, выпраўленыя
ў гэтае падарожжа абласнымі саветамі
прафсаюзаў.

Усё было ў нашым падарожжы. Як са-
праўдныя Адысеі, мы зведалі і штормы,
і прыгоды, і некаторыя расчараванні. Не
ўсюды давялося пабачыць тое, што нам

Есць на Мальце стары горад —
Мдзіна, Горад Маўчання. Зрэдку
праедзе тут карэта, прашур-
шыць аўтамабіль...

...і такія.

Дзеці Мальты.

Мальта.

Што маглі мы сказаць іншае! Скажаць, што разумеюць усе цяжкія дэталі Мальтыскага народа, што ўлада замежнага капіталу (а Мальта дасюль яшчэ не пазбавілася ад яго) — гэта не лапаць, які лёгка скінуць з нагі. Што пяць тысяч беспрацоўных і вялікая колькасць эмігрантаў вострава ва ўсе краіны свету — не лепшая доля для працоўнага чалавека? Што вельмі спадзяемся і вельмі жадаем мальтыйскаму народу большага росквіту, дабрабыту, чым убачылі мы сёння.

Мальтыйцы — прыгожы, горды народ. Апрача людзі тут сціпла. На вуліцах амаль не сустранеш жаночага твару з яркай касметыкай, звышмодных міні і максі спадніц. Стрыманасць у адзенні і ўбранстве гарадоў — гэта, магчыма, адбітак, накладзены каталіцкай царквой, магчыма — эканамічным становішчам. Хутчэй за ўсё і тым і гэтым разам. На вуліцах шмат манахаў, манашак, шмат дзяўчынак, апранутых у форму каталіцкіх школ, ёсць тут нават спецыяльны каталіцкі інстытут.

Зайшлі мы ў царкву. Здаецца, гэта была царква Мадоны. Якраз служылі абедню. Велізарнае памяшканне было бітум набіта, не прайсці, не павярнуцца.

Адна з жанчын, якая здалася мне асабліва выразнай у сваёй чорнай карункавай касцы, сустралася са мной позіраючы. Не ведаю, што прачытала яна ў маіх вачах, але раптам яе пергаментны твар асвятліла мяккая і сардэчная ўсмішка, і так гэтая ўсмішка не гарманіравала ні з усёй суровай абстаноўкай царквы, ні з абліччам жанчыны, што я ледзь не ўскрыкнула ад здзіўлення. Няўжо адбыўся цуд, цуд чалавечага разумення, без мовы, без жэстаў? Ад сэрца да сэрца...

Жанчына з далёкага вострава Мальта, думала я, ты не ведаеш, адкуль я. Ёсць такая зямля на свеце — беларуская. Праз твой востраў праходзілі многія войны. Праз маю зямлю таксама. Значыць, мы з табою сёстры. Чаму ў цябе такі трагічны твар, каго згубіла ты ў апошнюю вайну? Сына? Мужа? Жанчыны маёй Беларусі, асабліва твае аднагодкі, знайшлі б з табой агульную мову. Хоць раздзяляюць нас з табою сем мораў і трыдзевяць зямель.

...І зноў некалькі сутак у моры. Зноў па цэнтру Айкумены, у Афрыку, вязе нас «Арменія». І чакаюць нас...

ДВА КОЛЕРЫ ЭКЗОТЫКІ МАРОКА

Вось ён, славыты міжнародны порт, адзін з буйнейшых гарадоў Марока, Танжэр. Яшчэ здалёк, з мора, ён з'яе мірыядамі рознакаляровых агнёў, і ты ведаеш, што гэта ўжо Афрыка, і агортвае халадок няўцямнай трывогі — жартачкі. Ты ў Афрыцы!

Успамінаю, як прыціхлі мы ўсе і прыляпіліся да вокнаў свайго аўтобуса, калі

Танжэр. Заклінальнік змей.

павёз ён нас па вячэрняму Танжэру. Якім прыгожым здаўся ён нам у святле неонавых рэклам, утульным, даволі ціхім, хаця і вельмі сучасным горадам! Чамусьці незвычайнымі тут, на ўзбярэжжы Афрыкі, выглядалі маленькія кафэ на вуліцах, падобныя на парыжскія кафэ на бульвары.

Мы трапілі сюды ў адзін з апошніх дзён мусульманскага свята — месяца рамадана. У час гэтага свята мусульмане з усходу да захаду сонца не павінны нічога есці, піць, курыць. Было пасля шасці гадзін вечара. Сонца зайшло. Людзі запоўнілі магазіны, кафэ, і гэта стварала ўражанне прыўзнятасці, святочнасці. Ішлі па вуліцах, сядзелі ў кафэ мужчыны ў доўгіх белых, чорных і паласатых бурнусах-плашчах з капюшонамі, і жанчыны з закрытымі тварамі, толькі адны вочы відаць. Потым мы паехалі па вуліцах, якія здаліся незвычайна багатымі і прыгожымі, хоць людзей тут было чамусьці зусім мала. «Гэта французскія кварталы, — тлумачыў наш мараканскі гід. — А тут жывуць англічане», — працягваў каменціраваць ён, калі аўтобус паехаў па другой вуліцы, дзе вядома адна адной танулі ў зеляніне вілы-палацы.

— А дзе ж жывуць мараканцы? — настойліва дапытваліся мы.

Гід паціскаў плячыма: пабачыце потым... І сапраўды, назаўтра мы самі пабачылі, дзе і як жывуць карэнныя жыхары, законныя гаспадары Марока. Мы ўбачылі на свае вочы тое, што наўрад ці маглі ўявіць па-сапраўднаму яскрава, колькі б разоў ні чыталі і ні чулі. Сляды каланіяльнай палітыкі. Сляды ўзаконенага грабязу сярод белага дня, якому стагоддзе за стагоддзямі падвяргаўся народ гэтай краіны.

Але гэта будзе пасля, гэта будзе заўтра. А пакуль мы едзем па Танжэру.

Турыстам трэба падносіць усе незвычайнае: ад нацыянальных ласункаў да нацыянальных афрыканскіх танцаў. Калі вы ў Афрыцы, як без гэтага абысціся? Паспыталі мы страву, якую ў гэты вечар па рэлігійнаму закону павінны былі есці ўсе мараканцы. Завецца яна харыра. Нешта сярэдняе паміж салейкай і супам. На наш густ не надта смачная, але гэта справа прывычкі. Каму што падабаецца. Потым нас павезлі ў начны клуб, і там мы глядзелі ўсходнія танцы. Вось дзе экзотыка, спецыяльная экзотыка для турыстаў біла цераз край. На маленькай сцэне, што прыўзнялася над залай, аформленай па ўсіх канонах арабскага інтэр'еру, танцавалі бронзавыя багіні, і іх танец — танец жывата — спалучаў элементы індыйскага танца, танца чорнай Афрыкі і, безумоўна, стрыптызу. Выдатнае валоданне целам, пластика рухаў, грацыя і крышку сексу — усе тут было. Толькі неяк цяжка ўявіць, што перад табою танцуюць арабскія жанчыны, тыя самыя, якія ходзяць па вуліцах са шчыльна завешанымі тварамі ў знак сарамлівасці і пакорлівасці перад воляй мужчыны...

А назаўтра мы ўбачылі зусім іншы Танжэр, зусім іншую, хоць і невялікую, часцінку шматпакутнай, складанай краіны, якая не да канца знішчыла сляды шматвяковага каланіяльнага рабства.

Зноў я прашу вас: вазьміце на хвіліну карту. Паглядзіце, дзе і як размешчана Марока. Вы ўбачыце вузкі калідор Гібралтара, і ад Еўропы да Афрыкі, да Марока, рукою падаць. Калі Мальта — важны стратэгічны пункт і таму за яе

вялася вечная барацьба, то Марока з яе блізкасцю да Еўропы, з яе казачнымі багаццямі заўсёды была смачным кавалкам для французскіх, іспанскіх, англійскіх і германскіх каланізатараў. Яе рвалі, дзялілі, праз яе пагражалі войнамі, грызліся на ўсялякіх канферэнцыях, а тым часам цягнулі, цягнулі ўсе сілы і сокі з народа.

Усё ёсць у Марока. Усім багатая гэтая краіна. Ёсць тут лясы з каштоўнымі пародамі дрэў, багатыя зямныя нетры, ёсць рыба — славыты мараканскія сардзіны, ёсць славыты мараканскія апельсіны. Было за што будаваць сабе вілы і палацы англічанам і французам у Танжэры...

— Не варта вам хадзіць у старыя кварталы горада. Там няма нічога цікавага для турыстаў, — раілі гіды і прадстаўнікі турысцкай фірмы.

Можна зразумець іх пачуцці: кожнаму народу не хочацца выглядаць з горшага боку. Але хіба вочы савецкіх людзей чужыя для простых мараканцаў?

...У той вечар жанчыны, што жылі са мной у адной каюце, доўга не маглі заснуць, мы ніяк не маглі супакоіцца. Абменьваліся ўражаннямі дня, і ва ўяўленні зноў і зноў паўставалі тыя вузенькія, як шчыліны, змрочныя вулчкі, цяжкі пах, чародкі дзяцей, падобных на галодных звяркоў, з дзёрзкімі і нават злоснымі вачыма, і працягнутыя рукі старых людзей, абыякавых да ўсяго на свеце. Тут, на гэтых вуліцах, спяць, ядуць, працуюць, гандлююць. Дзверы многіх «кватэр» расчынены насцеж, і мы бачылі, як жывуць людзі. На першым плане — майстэрня, там сядзіць гаспадар сям'і і нешта выпілоўвае, ці шые, ці прасуе, ці лудзіць, а за яго спіной у закутку, які лічыцца пэўна, жылым пакоем, мільгае жаночая постаць і круціцца рой дзяцей. Ніякай мэблі — усе на падлозе.

Мы бачылі школу для дзяцей гэтых кварталаў. Дзверы яе таксама былі шырока расчынены насцеж. Сядзіць на падлозе настаўнік з доўгай бамбукавай палкай, побач з ім 10—12 хлапчукоў.

Мы гаварылі пра гэтых дзяцей і старых і пра гэтую бамбукавую палку. Што і казаць, цяжка мараканскаму народу, вельмі цяжка будаваць жыццё па-новаму. Многае мяняецца тут да лепшага. Вось і гэтыя кварталы — іх не шмат засталася ў горадзе, яны турбуюць, непакояць прагрэсіўных людзей Марока, і, магчыма, у хуткім часе іх не будзе, або застануцца яны толькі як гістарычны помнік эпохі каланіялізму. Але пакуль што яны ёсць. І, пэўна, не ў адным толькі Танжэры.

І яшчэ мы гаварылі, што Савецкі Саюз сябруе з Марока, дапамагае будаваць тут гідраэлектравузлы і цеплавую электрастанцыю, што нашы спецыялісты вывучаюць разам з мараканскімі спецыялістамі мінеральныя рэсурсы. Мы пераканаліся, што мараканскія людзі шмат ведаюць пра нашу краіну і адказваюць нам самымі добрымі і шчырымі пачуццямі. Народ тут увогуле выключна ветлівы, а варта было даведацца, што перад імі рускія, як твары тут жа расцвіталі ўсмішкамі. Тыя ж хлапчукі, якія толькі што здаваліся дзікаватымі звяркамі, доўга махалі нам услед рукамі і крычалі: «Рускі — карашо!»

І яшчэ гаварылі мы паміж сабою, што цяпер будзем добра ведаць, як яна патрэбна, дапамога нашай вялікай багатай краіны, народу Марока. Як патрэбна!

А. УЛАДЗІМІРАВА

ЯК У КРЫВЫМ ЛЮСТЭРКУ

Аб правах і становішчы жанчын у краінах капіталу часта спрачаюцца. Урадавыя ўстановы і грамадскія арганізацыі не раз праводзілі спецыяльныя абследаванні. І ўсякі раз яны паказвалі, што становішча працаўніц змянілася да лепшага зусім нязначна. А тыя невялікія змены, што і адбыліся, ні ў якой меры не кампенсуюць цяжару і нястач, што выклікаюцца далейшым узмацненнем капіталістычнай эксплуатацыі, ростам цэн, інфляцыяй. Няма нават і гутаркі пра раўнапраўнасць жанчын на рынках працы, у вытворчасці і грамадскім жыцці.

Праўда, на Захадзе часам выхваляюцца, што расце колькасць жанчын, занятых у эканоміцы. За апошнія дваццаць гадоў толькі ў развітых краінах капіталу колькасць працуючых жанчын павялічылася з 46,4 мільёна да 77 мільёнаў. У ЗША на долю жанчын прыпадае 45 працэнтаў рабочай сілы краіны. Згодна прагнозаў амерыканскіх спецыялістаў, да 1980 года працаваць па найму будзе больш як 35 мільёнаў амерыканак.

Аднак уцягненне жанчын у вытворчасць па-ранейшаму спалучаецца з вострымі супярэчнасцямі. У радзе краін жанчыну звальняюць, калі яна выходзіць замуж або становіцца маці. У Японіі жанчыну, прымаючы на працу, папярэджваюць, што пры дасягненні 25-гадовага ўзросту яна будзе зволена. У ЗША з 260 заняткаў, зарэгістраваных Бюро цэнзаў, толькі 21 распаўсюджваецца на жанчын.

У Італіі налічваецца каля трох мільёнаў «саламяных удоў»: мужы гэтых жанчын эмігравалі за мяжу ў пошуках працы. Застаўшыся адны, жанчыны апрацоўваюць зямлю і выконваюць усе абавязкі главы сям'і, але пазбаўлены самых элементарных правоў.

Ды і тыя жанчыны, якія заняты ў вытворчасці, выкарыстоўваюцца на малакваліфікаванай працы, якая вельмі нізка аплачваецца. У асноўным яны выконваюць дапаможную работу, служаць сакратаркамі, машыністкамі, прадаўцамі, хатняй прыслугай. Трэцюю частку працуючых амерыканак складаюць канторскія служацыя, 21,6 працэнта — работнікі сферы абслугоўвання, 15,4 працэнта — паўкваліфікаваныя рабочыя. Сярод кваліфікаваных рабочых Англіі толькі 5 працэнтаў жанчын.

Беспрацоўе, якое не спыняецца ў капіталістычных краінах, у першую чаргу закранае жанчын. Мільёны працаўніц штогод выцясняюцца з вытворчасці. У тых жа Злучаных Штатах кожны год каля 2 мільёнаў жанчын пазбаўляюцца працы. Паводле афіцыйных звестак амерыканскай статыстыкі, узровень беспрацоўя сярод жанчын прыблізна ў паўтара раза вышэй, чым сярод мужчын.

Зволеныя з працы часцей за ўсё бяруцца за так званую «чорную», або «падпольную», працу, становяцца надомніцамі. Як паведамляе нацыянальны эканамічны цэнтр Італіі, у краіне налічваецца звыш 3 мільёнаў такіх работніц. Для іх не існуе ні працоўных дагавораў, ні дапамог па беспрацоўю, ні сацыяльнага забеспячэння.

Выконваючы тую самую працу, што і мужчыны, аплату жанчыны атрымліваюць наможа меншую. Праверка аплаты працы, праведзеная на 700 прадпрыемствах ФРГ, паказала, што нават тыя жанчыны, якія маюць аднолькавую з мужчынамі прафесійную падрыхтоўку і працуюць нароўні з імі, атрымліваюць на 21 працэнт менш. У Японіі пагадзінная аплата працы жанчыны складае 40 працэнтаў таго, што атрымлівае мужчына, у ЗША — 34 працэнты.

Прадпрыемцы атрымліваюць велізарныя прыбыткі ад жорсткай эксплуатацыі і дыскрымінацыі работніц у аплаце працы. Толькі за кошт недаплаты жанчынам дадатковы прыбытак амерыканскіх манаполій складае 63 мільярды долараў, а капіталістаў ФРГ — 10 мільярдаў марак за год. Ці не таму яны ўсе з вялікай ахвотай бяруць на працу жанчын?

А якой дыскрымінацыі падвяргаюцца жанчыны ў грамадскім жыцці? Не ўсякая жанчына ў капіталістычных краінах можа атрымаць вышэйшую адукацыю. У ЗША, напрыклад, з 166 тысяч студэнтаў, прынятых у 1969 годзе ў вышэйшыя навучальныя ўстановы, дзяўчат было ўсяго каля 16 тысяч. У 1970 годзе ва ўніверсітэтах Англіі колькасць студэнтак складала толькі 28 працэнтаў, а ў медыцынскіх інстытутах яшчэ і сёння дзейнічае сістэма квот, накіраваная супраць жанчын. У ФРГ колькасць дзяўчат ва ўніверсітэтах не перавышае 25 працэнтаў.

Не дзіва, што там так мала спецыялістаў-жанчын. У ЗША сярод інжынераў яны складаюць усяго 1,6 працэнта, сярод юрыстаў — 4,9, сярод урачоў — 9,3 працэнта. Ва ўсіх навучальных установах гэтай краіны толькі 32 працэнты выкладчыкаў — жанчыны. Амерыканкі не кіруюць ніводнай з вышэйшых навучальных устаноў, ніводнай з 50 буйнейшых акадэмічных бібліятэк. Сярод 13 тысяч загадчыкаў школьных раёнаў усяго дзве жанчыны, у агульным ліку дырэктараў школ жанчыны складаюць менш 5 працэнтаў.

Як бы ні расхвальвалі ідэалі імперыялізму буржуазную дэмакратыю, рэчаіснасць абвяргае іх. У тых жа Злучаных Штатах, чый спосаб жыцця буржуазная прапаганда апявае як эталон свабоды і дэмакратыі, у кангрэсе ўсяго толькі 12 жанчын, хоць яны і складаюць 51 працэнт насельніцтва. У французскім парламенце таксама 12 жанчын, у англійскім — 26, у італьянскім — 33.

Вось аб чым сведчаць факты. Самі бачыце, што буржуазная рэчаіснасць адбіваецца ў іх, як у крывым люстэрку. Дыскрымінацыя жанчын па-ранейшаму застаецца адной з вострых сацыяльных праблем капіталістычнага свету. Вось чаму шырокія колы жанчын з кожным годам усё больш актыўна ўключаюцца ў барацьбу за сацыяльную, палітычную і эканамічную раўнапраўнасць. Уладзімір Ільіч Ленін калісьці пісаў, што поспех рэвалюцыі залежыць ад таго, наколькі ў ёй удзельнічаюць жанчыны. Вось чаму камуністычныя і рабочыя партыі капіталістычных краін усяляк падтрымліваюць выступленні жанчын супраць эксплуатацыі, разглядаюць іх барацьбу за ліквідацыю дыскрымінацыі як важны аспект барацьбы ўсяго рабочага класа супраць прыгнёту манаполій, за сваё вызваленне, за мір, дэмакратыю і сацыяльны прагрэс.

А. ЛЕБЕДЗЕУ

СВЯЦІ, «ЗОРАЧКА»!

Фота Е. Брыля.

Танец «Муха-зелануха».

Галоўны балетмайстар ансамбля Яўгенія Вікенцьеўна Трыгубовіч са сваімі выхаванцамі.

У мінулым месяцы споўнілася 10 гадоў з дня заснавання ансамбля песні і танца акцябр «Зорачка» Мінскага Палаца піянераў і школьнікаў.

400 дзяцей малодшага ўзросту з розных школ горада займаюцца ў трох групах: харавой, танцавальнай, арнестравай. Дзеці вучацца не толькі спяваць, танцаваць, іграць на народных інструментах: для іх праводзіцца мноства экскурсій, гутарак, цікавых сустрэч.

У ансамбля шмат сяброў. Частыя госці ў нас — кампазітары, пазты, спевакі, музыканты. Дзеці сустракаюцца з народнымі артыстамі СССР Р. Р. Шырмай, заслужаным дзеячом мастацтваў БССР Ю. В. Семянякам, пазтам А. В. Вольскім. Яны сябруюць з газетай «Зорька», з дзіцячай рэдакцыяй Беларускага радыё.

У свой час займаліся ў ансамблі салістка балета Дзяржаўнага Акадэмічнага Вялікага опернага тэатра БССР заслужаная артыстка БССР Л. Бржазоўская, педагогі кансерваторыі Л. Маеўскі і В. Шчарбак, салістка Дзяржаўнага ансамбля танца БССР заслужаная артыстка БССР С. Вуячыч. Выпускнікі не забываюць «Зорачку» — сваю першую прыступку ў вялікі і цудоўны свет мастацтва, бываюць у Палацы піянераў, бо творчы шлях у іх пачынаўся іменна тут, пад кіраўніцтвам галоўнага балетмайстра Яўгеніі Вікенцьеўны Трыгубовіч, кіраўніка арнестра народных інструментаў Ісаака Іосіфавіча Менакера. За доўгія гады працы яны аддалі шмат сіл, энергіі, душэўнай дабраці сваім выхаванцам.

Ансамбль шмат выступаў, ён набыў вядомасць не толькі

ў рэспубліцы, але і за яе межамі. «Зорачка» — удзельніца вялікіх святочных канцэртаў, частая госця гарадскіх і сельскіх школьнікаў. За поспехі ў канцэртнай дзейнасці ансамбль неаднаразова ўзнагароджваўся граматамі, дыпламамі, памятнымі падарункамі.

У маі 1972 года выхаванцы ансамбля былі запрошаны ў Маскву на святкаванне 50-годдзя Усесаюзнай піянерскай арганізацыі імя У. І. Леніна. Дзеці выступалі на самай вялікай сцэне краіны — сцэне Крамлёўскага Палаца з'ездаў. Сустрэчы з сябрамі з саюзных рэспублік надоўга застануцца ў памяці. А неўзабаве калектыў ансамбля запрасілі ў Кіев. Дзеці пазнаёміліся з горадам, з гурткоўцамі Кіеўскага Палаца піянераў, з рабочымі прадпрыемстваў горада.

Даўняя дружба звязвае ансамбль з маранамі двойчы Чырванасцяжнага Балтыйскага Флоту. Два разы пабываў ён у горадзе Балтыйску, выступаў у маракі.

У гэтым навучальным годзе ансамбль «Зорачка» працуе над новай канцэртнай праграмай, якую рыхтуе да рэспубліканскага агляду дзіцячай мастацкай самадзейнасці, прысвечанага 50-годдзю з дня прысваення савецкай піянерыі імя У. І. Леніна.

М. ІВАНОВА,
мастацкі кіраўнік ансамбля песні і танца «Зорачка» Мінскага Палаца піянераў і школьнікаў

Урок балета.

На рэпетыцыі.

Уладзіслава Луцэвіч. «Родныя напевы». У кніжцы змешчаны калыханкі, пацешкі, казкі, якія сабрала і апрацавала заслужаны дзеяч культуры БССР Уладзіслава Францаўна Луцэвіч, жонка народнага паэта Беларусі Янкі Купалы. Кніжка вучыць дзяцей дабру, пашырае і паглыбляе іх веды аб жыцці людзей, аб прыродзе, аб жывёле.

Малюнкi каляровыя.

Уладзімір Ляпешкін. «Вусце». Гэта ўсхваляваны расказ пра вернасць заповітам бацькоў, пра дружбу, пра любоў да роднай зямлі. Аўтара новай кнігі хвалюе прыгажосць роднай беларускай прыроды, гераічнае мінулае нашай Радзімы, яе сённяшнія працоўныя будні.

Творы паэта прасякнуты глыбокім патрыятызмам, гуманізмам. Цёпла і задушэўна піша ён пра школу, пра дзяцей.

Аляксей Шышоў. «Тэлефон». У кнізе сабраны простыя, неадмысловыя апавяданні пра вялікія і малыя падзеі ў жыцці дашкалятаў. Пра тое, як у дом Вані праявілі тэлефон, як Лёнька з дзядулем правяралі гарох на ўсходжасць, як Валодзя ўпершыню паехаў з бацькам у горад.

Добра ілюстраваная кніжка спадабаецца маленькім чытачам.

УКРАДЗЕНАЕ ДЗЯЦІНСТВА

Змучаная, схуднелая жанчына гаварыла: — Вы толькі ўявіце сабе: з вамі жыве чалавек, а яго як быццам і няма. Ні параіцца, ні падзяліцца горам. Ну што гаварыць з п'яным! А я так цэлы век пражыла.

Якая трагедыя! Чалавек ёсць — і яго няма. Бо ён заўсёды п'яны. А п'янаму, як кажуць, мора па калена. Жанчына не магла пакінуць свайго мужа, бо кахала яго калісьці, а потым шкадавала. І жыццё прайшло міма. Муж «абакраў» сям'ю.

Дзеці — дачка з сынам — аднойчы надумаліся ўцячы з дому куды вочы глядзяць. А маці сарамалі іх: «Кінем мы яго — каму ён патрэбны? Памрэ пад плотам». Вось так і жылі.

Шчасце дзяцей, што побач з імі была самаадданая жанчына, іхняя маці. Сын і дачка добра вучыліся, прыкладна паводзілі сябе, паважалі старэйшых. Але гэта рэдкі выпадак. Часцей бывае наадварот: дзеці бацькоў-алкаголікаў дрэнна вучацца, яны напалоханыя, слабыя фізічна, непаслухмяныя, вельмі востра ўспрымаюць заўвагі.

Шасцікласніка Колю паклікаў сусед па парце: «Колька! Выйдзі на вуліцу, твой бацька п'яны ў канаве ляжыць!» Пачуўшы гэтыя словы, Колька вопрамеццю кінуўся з класа, і знайшлі яго толькі праз суткі, заплаканага, счарнелага ад гора. Ён узрушана паўтараў: «Не пайду! Не пайду больш у школу!» Адбылася размова з бацькам, але ён піць не кінуў. Для гэткіх, як ён, адных угавораў недастаткова.

П'яніцы часта кажуць: «Не на чужыя п'ю — на свае». Хлусня! Яны абкрадаюць сваіх дзяцей. У сям'і, дзе п'юць, дзеці пазбаўлены іншы раз самага неабходнага.

Не менш часта аматары выпіўкі хваляцца: «П'ю і буду піць, і нікому да гэтага няма справы». І зноў хлусня! Пакутуюць дзеці, яны калечацца фізічна і маральна. У лепшым выпадку дзеці пасля адмовыцца ад такіх гора-бацькоў. Абрэдылы прыклад п'янага разгулу выпрацае ў іхніх душах імунітэт, і яны на ўсё жыццё захаваюць агіду да п'яніц. Але бывае і так, што падлеткі, якія бываюць сведкамі п'янства сваіх бацькоў і іншых дарослых, самі цягнуцца да спіртнога.

Жудасна, калі ў сям'і п'е бацька, але яшчэ страшней, калі маці. Гэта ўжо сапраўдная катастрофа.

Лізавета, або папросту Лізцы, як клічуць яе суседзі, каля 30. І была б яна нават прыемная жанчына, калі б не папяроста ў зубах і лаянка, гатовая ў любую мінуту сарвацца з яе вуснаў.

Жыццё гэтай маладой жанчыны падзяляецца на два перыяды: п'янка пасля палучкі і цяжкае пахмелле потым. Жыве яна ў запушчаным пакоі з бруднымі фіранкамі і партрэтамі кінаартыстаў, прылепленымі на чорных ад копаці сценах. На сталае бутэлькі, шклянкі, бляшанкі з-пад кансерваў, акуркі. Лізку акружаюць «сябры», якіх шмат у першыя дні пасля зарплаты. У пакоі дым каромыслам. Лаянка, песні, смех. Спяваюць і «Шумеў камыш», і ультрамодныя сучасныя песенькі. Сама гаспадыня спявае цудоўна. Яе голас мог бы стаць аздобай любога самадзейнага, а то і прафесійнальнага хору, калі б яна захацела пець па-сапраўднаму. Але на такое «глупства» ёй шкада часу. Льецца разам з гарэлкай Лізчына песня некалькі дзён, пакуль зарплата і аліменты, атрыманыя на сына, не прайдуць з яе кішэнні ў вінны магазін. А

потым «сябры», што дапамагалі спусціць грошы, знікаюць.

І для яе настаюць пакутлівыя дні. Пазычаць ці не пазычаць суседзі грошай? Не дае ніхто, як згаварыліся! Праўда, раней яны былі дабрэйшыя. Але іхняя дабрата абарочвалася супраць іх саміх. Лізка зараз жа купляла гарэлку, і зноў раздавалася яе песня, п'яная, заліхвацкая. І суседзі не сталі пазычаць ёй грошай.

Пагражае, моліць Лізка: «Алешку есці няма чаго! Дайце!» Але гэта толькі хітрыкі. Худзенькага, бледнага хлопчыка з вялікімі вачыма яна не заўважае. Шнырыць ён пад нагамі ў яе «сяброў». Цягнецца худзенькая дзіцячая ручка да стала, каб схопіць хоць што-небудзь, пакуль усё не з'елі «госці».

Алешка з малых гадоў адзін, пад замком, часта без кавалка хлеба. Добра яшчэ, што суседкі шкадуюць, забіраюць яго да сябе, накормяць, спаць пакладуць. Лізка сварыцца, пагражае помстай за ўмяшанне ў яе «асабістыя» справы. Сын для яе толькі цяжар. Але патрэбны аліменты... на гарэлку. Не шмат шчаслівых дзён выпала за сем гадоў у гэтага хлопчыка. У адзін з такіх дзён Алешка, ззяючы, стаяў ля суседчынага люстэрка і разглядаў сваю новенькую школьную форму.

— Цёця Ліда, вось бачыце, не прапіла мамка грошы, купіла, — гаварыў ён, захлёбваючыся ад радасці. Суседка глядзела на няшчаснае дзіця, і яго маленькая постаць расплывалася перад вачыма.

— Гэта, Алешка, табе для школы, — гаварыла яна, выціраючы слёзы.

Грамадскасць у прымусовым парадку нарэшце прымусіла Лізавету лячыцца ад алкагалізму. Алешу ўладкавалі ў школу-інтэрнат. Каб адагрэць хлопчыка, вярнуць яму ўкрадзенае дзяцінства, спатрэбіцца шмат намаганняў выхавацеляў і настаўнікаў. І трэба спадзявацца, што яны дасягнуць сваёй мэты. А вось як быць з Лізаветай? Ці будзе яна спяваць іншыя песні? Гэта ў першую чаргу залежыць ад яе самой. Бо жывуць жа яе дзве сястры сапраўдным, паўнакроўным жыццём. Яны паважаныя людзі. Адна — інжынер, другая — кандзіцёр. Маці іхняя — салдатка, працаўніца, рабіла ўсё, каб паставіць пецярных дзяцей на ногі. Працавала, што называецца, дзень і ноч. І, здавалася, было ўсё добра. Не так даўно старэйшая дачка Лізавета з камсамольскай пучёйкай у кішэнні паехала на будоўлю. З чаго пачалося яе падзенне, маці не можа адказаць. Але яна ўпэўнена, што выпіўкі дачкі ў падзронай кампаніі адыгралі галоўную ролю. Дачка атруціла жыццё ўсіх родных, жыццё свайго сына.

Не трэба даказваць, што п'яніца калечыць не толькі сваю душу, але і душы сваіх блізкіх і тых, хто жыве побач. Дзеці, калі вырастуць, не змогуць дараваць п'яніцу — бацьку або маці сваё скалечанае дзяцінства. А ці даруюць яны нам, усім, хто ведаў пра іх бяду, бачыў яе, магчыма, нават шчыра спачуваў, але... усё ж прайшоў міма? Трэба, каб не было абыякавасці... Каб замест слоў ушчування былі рашучыя дзеянні тых, хто мае права ўмяшвацца ў жыццё чужых дзяцей, абараняць іх ад такіх бацькоў — я маю на ўвазе настаўнікаў, работнікаў міліцыі, прадстаўнікоў грамадскасці. Каб ні адзін выпадак, падобны на тыя, пра якія я расказала, не пакідаў нас раўнадушнымі.

Л. ГАЛАВАНОВА

Л Я Д О К

ВІТАЛІЙ КОСТЫЛЕЎ

Апавяданне

Сумна, калі на вуліцы завіруха: дзеці ў хаце сядзяць. Добра яшчэ, што супраць нашага дома магазін. Вось і прымасціўся я ля акна: хто туды пойдзе?

Першымі прайшлі пяцікласніцы Нінка з Наташкай. Яны ўбачылі па дарозе лядок, расчысцілі яго валёнкамі, пракаціліся раз-другі і шмыганулі ад холаду ў магазін. Ну, з імі шмат не пагуляеш — дарослыя, нос задзіраюць.

Ідучы назад, забыліся пра лядок: прыцярнула яго чыстым сняжком. Нінка паслізнулася і з усяго маху бразнулася на дол — ногі ўверх, рукі ў бакі, як пудзіла. Несла кулёк з абаранкамі — рассыпаліся па ўсёй дарозе. Пацеха! Шкада, у хаце нікога не было, смяяўся, пакуль живот не забалеў.

Толькі прыліп зноў да акна — сэрца замерла: ідзе па дарозе старэнькая Тадора Ігнатаўна і проста на лядок. Калі паслізнецца, як Нінка, што з яе будзе!..

Я хутчэй за фортку, ледзь адчыніў, крычу:

— Бабуля Тадора, там лядок!

Яна не чуе, бліжэй і бліжэй да праклятага месца. Ідзе і кіёчкам пастукае. Дайшла да лядка, ткнула — здагадлівая! — у лядок і

абышла яго бокам. У мяне ад сэрца адлягло.

А раптам пойдзе назад ды пра лядок забудзецца? Я паліто на плечы, шапку ў ахапку — і на вуліцу. Устаў каля слізкага месца і стаю. Вецер дзьме, снег проста ў твар, за каўнер сыплецца, а я стаю!

Вяртаецца Тадора Ігнатаўна, я ёй насустрач:

— Бабуля Тадора, тут лядок, слізка. Асцярожна!

— Дзякуй, сыноч, — гаворыць. А сама кіёчкам тык ды тык у снег — можа і там лядок прыцярнушы.

Ідзе Лідзія Мікалаеўна, урач.

— Тут слізка, — крычу, — лядок!

— Дзякуй, Віталік, — усміхаецца Лідзія Мікалаеўна. — Даўно стаіш? Нос як моркаўка чырвоны. Не прастудзіся.

— Нічога, — кажу. А сам і сапраўды замязваю, доўга на ветры не прастаіш.

Прайшоў Прохар Сямёнавіч, цяслар. Я і яму пра лядок. Тлумачу, што стаю на пасту — каб хто знянацку не паслізнуўся.

— Дзівак, — ляпнуў Прохар Сямёнавіч рукавіцай аб рукавіцу. — Гэта, вядома, добра — пра людзей падумаў. Але ж на такім ветры адубець можна. Збегай дадому па сякеру. Адна нага тут, другая там — сагрэешся.

Прохар Сямёнавіч расчысціў снег і сякерай пакрышыў лядок, раскідаў на бакі.

— Прайдзіся. Слізка?

Я прайшоўся па тым месцы — хадзі сто гадоў, не паслізнешся.

— Скончылася тваё дзяжурства, бяжы дадому на печ, — смяецца Прохар Сямёнавіч.

Пайшоў я дадому. Іду і дзіўлюся: як я сам не здагадаўся пасячы лядок? Гэта ж так лёгка...

КРУГЛЫ ГОД

Кожны ведае, як прыемна пакупацца ў летнюю спякоту. Пляжы перапоўнены, вада аж кіпіць ад чалавечых цел. Але схваецца сонейка, падзьме халодны вецер, пойдучь дажджы — пусцеюць пляжы.

Пакуль яшчэ мала хто ведае, як прыемна купацца ў халоднай вадзе ў любое надвор'е. Такое купанне бадзёрыць, асвятляе, супакойвае. Нездарма людзі, якія адчулі на сабе гэта добрае дзеянне, ахвотна прадаўжаюць купальны сезон да глыбокай восні, часам — да замаразкаў. А затым паяўляюцца на пляжы задоўга да масавага купальнага сезона, у красавіку — пачатку мая.

Але ёсць купальшчыкі, якія не робяць нават і такой перадышкі. Яны купаюцца і тады, калі вадаёмы закаваны лёдам.

Мінскія «маржы», як празвалі аматараў ледзяной купелі, аб'яднаны ў секцыю загартоўвання і зімовага плавання, якая мае сваю базу на беразе Камсамольскага возера і вопытных трэнераў.

Тры разы на тыдзень, у любую пару года, «маржы» спяшаюцца на трэніроўку. Апрача купання, трэніроўка ўключае размінку на паветры, бег, гульню ў валејбол.

У секцыі няма жанчын. Хто яны? Што прыцягвае іх? Як удаецца ім, працаўніцам, гаспадыням, маці, выкрайваць час для свайго захаплення?

Расказваюць «старажылы» секцыі, якія з карысцю для здароўя прымаюць ледзяныя ванны на працягу 5—8 гадоў.

Р. Л. Гродзенская (інжынер-будаўнік у мінулым, зараз пенсіянерка):

— Заўсёды любіла купацца. Халоднай вады не баялася. Бываючы на поўдні, купалася не толькі ў цёплым моры, але і пры халоднай плыні, у вадзе з тэмпературай +8—+10°. Заўважыла, што такое купанне бадзёрыць, актывізуе, паляпшае настрой. Захацела прадоўжыць купальны сезон — прыйшла ў секцыю зімовага плавання. І вось купаюся шостую зіму. І размінка, і бег — усё мне на карысць. Калі не пакупаешся, самаадчуванне ўжо не тое.

Часу, патрачанага на актыўны адпачынак, шкадаваць нельга. Бо гэта ўцеха, асалода і здароўе!

Мал. К. Ціхановіча.

Н. Прануза (зубны ўрач):

— Калі ўпершыню прыйшла ў секцыю, шмат хварэла. Марыла стаць больш актыўнай, рухавай, хацела пахудзець. Усяго гэтага мне ўдалося дасягнуць, і зімовым плаваннем я захапілася ўсюр'ёз і надоўга. Услед за мной у секцыю прыйшоў і мой муж, урач. Не толькі разам плаваем і бегаем у трэніровачныя дні, але і ў любы вольны час прыходзім на базу і загараць, і адпачываць.

З таго часу, як я стала «маржом», мне не страшны сюрпрызы надвор'я ў час адпачынку. Не засмучаюць дажджы, вятры, пахаладанне. Магу купацца ў любое надвор'е. Пачынаць дзень з прабежкі і размінкі стала патрэбай.

Некаторыя зайздросцяць маёй самаарганізацыі ў час летняга адпачынку. А трэба не зайздросціць, а больш смела дзейнічаць самім.

Секцыя зімовага плавання — выдатная для нас усіх школа фізічнай культуры.

Н. Ляпіна (машыністка):

— З дзяцінства я захаплялася канькамі. Цяпер катаюся з сынам, трэніруюся, выступаю ў спаборніцтвах. Захапляюся лыжамі, веславаннем.

Захацелася выпрабаваць зімовае купанне. Спадабалася. Секцыя працуе рытмічна ўвесь год. Тут у нас купанне і зімовае, і летняе, і веснавае, і асенняе. Сістэматычныя трэніроўкі даюць свой вынік. Мінным летам без напружання здала ўсе летнія нарматывы ГПА на залаты значок, зімой здала залік на лыжах.

Як на ўсё хапае часу? Час не трэба «марнаваць», тады яго хопіць на ўсё.

Т. Капылова (студэнтка мед-інстытута):

— Я стала «маржом» вельмі свядома, па плану. Купаюся ў палонцы з 17 гадоў. Уменне быць здаровай, якому я вучуся ў секцыі зімовага плавання, вельмі сугучнае маёй будучай прафесіі ўрача.

Мяне цікавяць праблемы геранталогіі (лячэння людзей пажылога і старога ўзросту). Думаю, што загартоўванне і аздараўленчая фізкультура будуць адыгрываць усё большую ролю ў прафілактыцы старасці.

Часу мне вельмі не хапае: і вучуся, і працую. Але зімовае купанне не кіну.

Магчыма, паслугі ўрача «маржа» спатрэбяцца Навукова-метадычнаму цэнтру загартоўвання (спадзяюся, ён будзе створаны ў рэспубліцы, пакуль я скончу інстытут).

Т. МІНЧУКОВА

НАДВОР'Е, БАГІ, ПРЫКМЕТЫ

Гісторыя практычнага асваення свету чалавекам уключае ў сябе, апрача чыста навуковага шляху, таксама і забабоны, і дарогі, якія вядуць у нікуды, і нявытлумачаны вопыт пакаленняў... Несумненна, стагоддзі і тысячагоддзі не маглі не пакінуць у кожнага народа мноства правільных назіранняў, парад, абгрунтаваных прыкмет. Не ўмеючы растлумачыць сутнасць той ці іншай узаемасувязі з'яў прыроды, людзі па крупінках складалі ў скарбніцу чалавечага вопыту заўважаныя заканамернасці ў навакольным свеце, прыходзілі да правільных вывадаў.

Вось чаму над многім, што ўзята «ад бацькоў і дзядоў», варта падумаць, пашукаць у іх вопыце рацыянальнае зерне.

Ёсць мноства народных прыкмет наконт таго, якое будзе надвор'е. Вось, напрыклад, жабы. Калі яны доўга квакаюць увечары — быць добраму надвор'ю. Маўчаць — на холад. Скура жабы жоўтая — на ясны дзень; шэрая колеру — на дождж... Здаўна ў Сібіры для прадказання надвор'я ўжываюць сухую доўгую яловую галінку. Яе прымацоўваюць да паўночнага боку дома: калі галінка згінаецца — быць непагодзе, выпростваецца — на добрае надвор'е.

А колькі ў прыродзе «жывых барометраў»! Павукі і мурашкі, жукі і птушкі, мядузы і кветкі... Ды і наш арганізм — таксама своеасаблівы барометр. Каля 7 працэнтаў амерыканскіх неграў валодаюць рэдкай здольнасцю беспамылкова прадчуваць змену атмасферных умоў. У іх спадчынная хвароба, пры якой гемаглабін чырвоных крывяных цэлыцаў мае рэзка паніжаную растваральнасць. Перад дажджом атмасферны ціск падае, павышаецца вільготнасць паветра. Пры гэтым чырвоныя крывяныя цэлыцы дэфармуюцца і кровазварот запавольваецца. Узнікае боль, які беспамылкова гаворыць пра набліжэнне дажджу...

У адным з рускіх летапісаў расказваецца пра «цуд», які адбыўся калісьці ў «гаспадары Вялікім Ноўгарадзе». На чале савета, які кіраваў у тыя часы горадам, стаяў епіскап Іяан. Сярод наўгарадцаў ён лічыўся чалавекам «ласым да жаночага полу».

Аднойчы летам наўгарадскую зямлю спасцігла жорсткая засуха, пачаўся голад. І тады гараджане з абурэннем успомнілі пра свайго блуднага пастыра: гэта ён, вялікі грэшнік, выклікаў боскі гнеў! Ахопленыя рэлігійным фанатызмам, раз'юшаныя галодныя людзі вырашылі, што, пазбавіўшыся ад Іяана, пазбегнуць кары бога. Епіскапа пасадзілі на плыт і пусцілі ўніз па рацэ Волхаў. І тут адбылося дзіва: плыт... паплыў супраць цячэння.

Усе, хто стаяў на беразе, казалі ў адзін голас: гэта бог заступіўся за свайго служку і змяніў плынь ракі! Людзі ўпалі на калені і гучна прасілі Іяана дараваць ім.

А што ж адбылося на самой справе? Зусім натуральная з'ява...

Выпадкі, калі рэкі пачынаюць цячы назад, не такія ўжо рэдкія. Так бывае, напрыклад, на раўнінных рэках у дні веснавых паводак, калі адзін з мнагаводных прытокаў ускрываецца раней. Хлынуць воды і падываюцца настолькі высока, што ад месца ўпадзення прытоку рэчка пачынае цячы назад. Аднак у Ноўгарадзе адбылося нешта іншае. Як мы гаварылі, стаяла доўгая засуха, і рэчка стала мелкай. Раптам у ніжнім цячэнні Волхава выпаў вялікі дождж. Перапоўненая ў нізінах дажджавой вадой рэчка пацякла ту-

ды, адкуль бярэ свой пачатак, — у возера Ільмень, якое таксама абмялела ад засухі.

Нямала народных прыкмет пра надвор'е грунтуецца на шматвекавым жыццёвым вопыце народаў і гэтым істотна адрозніваецца ад забабонаў, звязаных з кліматам і надвор'ем. «Народныя прыкметы, — піша прафесар В. І. Віткевіч, — у цэлым заслугоўваюць самага стараннага вывучэння. Сярод іх могуць быць выяўлены матэрыялы вялікай навуковай і практычнай каштоўнасці...» Аднак нельга забываць, што такія прыкметы грунтуюцца не на навуковым веданні сапраўдных прычын і механізмаў прыроднай з'явы, а на чыста знешніх і даволі доўгіх назіраннях і супастаўленнях з'яў, якія спадарожнічаюць адна адной. Таму прадбачанне надвор'я пры дапамозе народных прыкмет далёка не заўсёды можа быць дакладным. Яно толькі магчыма. Трэба яшчэ памятаць, што некаторыя народныя прыкметы нярэдка «папсаваны» забабонамі, містычнымі тлумачэннямі.

Такім чынам, правільна сказаць, што ў скарбніцы шматвяковай народнай мудрасці захоўваецца вельмі шмат сапраўды каштоўных назіранняў, але браць іх з яе, практычна карыстацца імі, асабліва прыкметамі, якія датычаць надвор'я, трэба вельмі асцярожна. Вось даволі надзейныя прыкметы:

Захаваецца яснае надвор'е без ападкаў: воблачнасць знікае да вечара, захад чысты, залацісты або бледна-ружовы, уначы і раніцой ціха, удзень узнікаеца вецер, які сціхае да вечара.

Іншыя прыкметы: вуголле ў кастры хутка пакрываецца попелам, пчолы вылятаюць за ношчай з самай раніцы, ластаўкі лятаюць высока. Жаўранкі шмат і доўга спяваюць, чайкі сядзяць на вадзе, моцна працуюць мурашкі і павукі, у вясэрні гадзіны мошкі і камары-таўкуны ўюцца слупам, далёкія прадметы пакрыты смугой.

Яснае, сухое надвор'е прыойдзе ў няўстойлівае, з дажджамі і навальніцамі: летам у гарачае надвор'е кучавыя хмары, якія паявіліся раніцай, пачынаюць хутка расці і ператвараюцца ў магутныя навальнічныя, невялікая хмарнасць з'яўляецца каля паўдня, да вечара павялічваецца. Сонца садзіцца ў белавата-мутную смугу. Вецер да вечара не сціхае і мяняе напрамак, уначы ўзмацняецца.

Іншыя прыкметы: ранішняя зара — барвова-чырвоная або чырвоная-карычневая, увечары не выпадае раса, у нізінах няма туману, зоркі моцна міргаюць, матыль-крапіўніца хаваецца ва ўкрыцце, п'яўкі вылазяць з вады, а дажджавыя чэрві — на паверхню глебы, рыба «дурэе», выскакваючы на паверхню ракі, вераб'і «купаюцца» ў пыле.

Настане працяглая непагодзь: на ясным небе з'яўляюцца высокія перыстыя хмары, якія зацягваюць неба паўпразрыстай заслонай. Чым хутчэй рухаюцца хмары, тым хутчэй пагоршыцца надвор'е.

Іншыя прыкметы: дым сцелецца па зямлі або, крыху ўзняўшыся, апускаецца ўніз, чайкі не лятаюць далёка ад берага і не садзяцца на вадзе, жабы квакаюць хорам, соль, тытунь сырэюць, кветкі вянуць.

В. МЕЗЕНЦАУ,

кандыдат філасофскіх навук
[часопіс «Навука і рэлігія»]

ВЯСЁЛАЯ СТАРОНКА

НІЛ ГІЛЕВІЧ

Хавайся, тата!

Убачыў аднойчы ў кіно Ігарок,
як фарбаю твары малююць індзейцы,
і ў бацькі спытаўся (цікаўныя дзеці!):
— Навошта яны сябе мажуць знарок!

А бацька ў адказ: — Гэта значыць, яны —
да бітвы рыхтуюцца, сын, да вайны.

Назаўтра ж уранку, падняўшыся шустра,
малышок да бацькі ўляцеў у пакой:
— Хавайся! Мама стаіць перад люстрам —
рыхтуецца йсці на кагосьці вайной!

«Сястра»

Дзяўчына ў бальніцы
нікога не знала,
і ў белым халаце
жанчыну спаткала.

— Прабачце, учора
прывезлі ў гарачцы
Дразда Мікалая —
ці можна пабачыць?

Зірнула жанчына:
— А хто вы такая,
што просіце стрэчы?
— Сястра Мікалая!

Руку працягнула
жанчына ў халаце:
— То будзем знаёмы:
а я — яго маці!

Узяла вышэй

— Муж мой любы,
я абавязкова
закажу сабе сукенку шыць.
— Ох, — скрывіўся муж на гэта
слова, —
ці сукенкамі аднымі жыць!

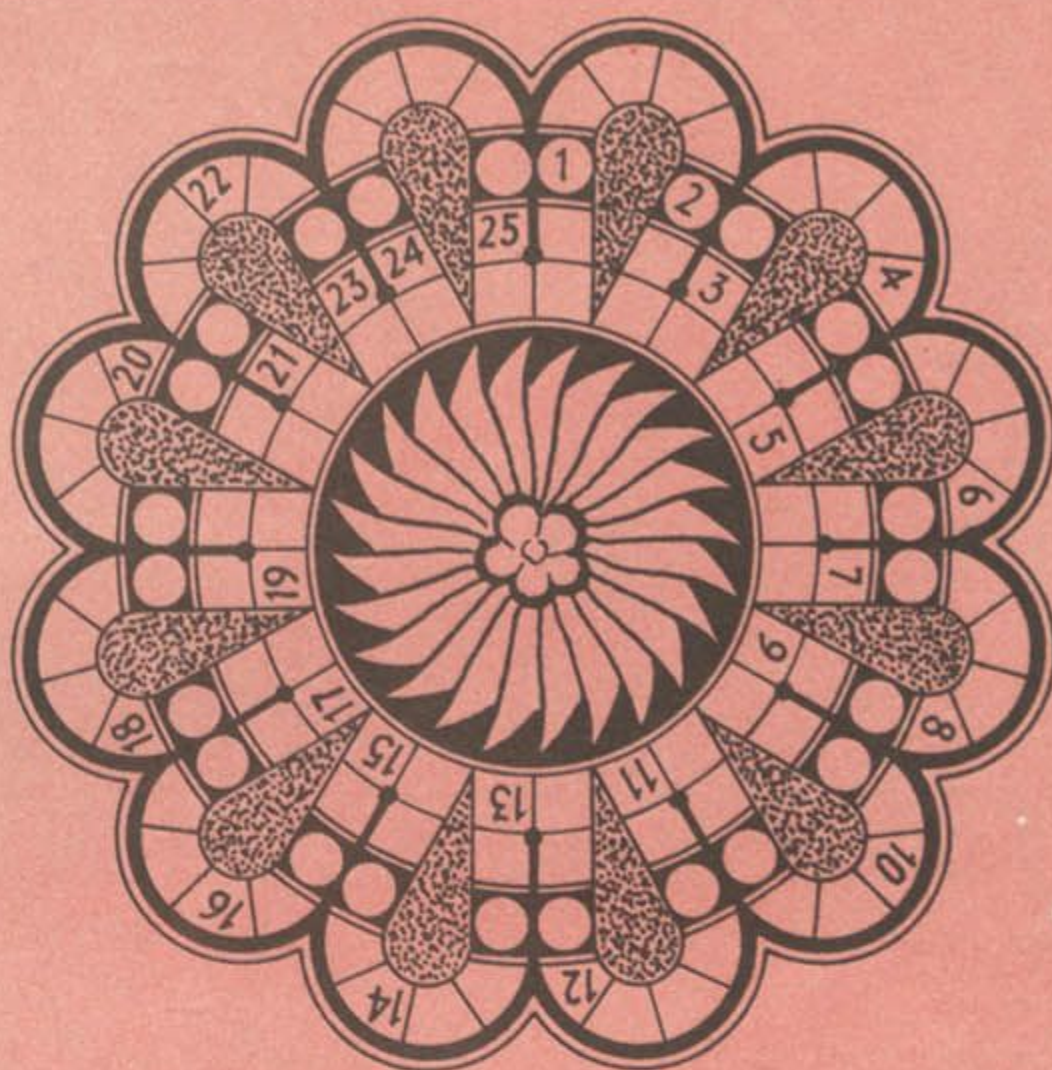
Хай бы ўжо вышэй, мая ты бабка,
падняліся клопаты твае!
— О, цудоўна! Мне патрэбна й
шапка!
Закажу і шапку ў атэльє!

Дакажы яшчэ раз!

Баксёр вярнуўся позна ўвечар
і жонцы весела сказаў:
— У трэцім раўндзе, нарэшце,
я ўсё ж праціўніка прыспаў!
— Прыспаў!

— Прыспаў!
— Ну, малайчына!
Калі ты там змог рады даць,
дык паспрабуй цяпер і сына
укласці ў ложка і прыспаць.

Мал. А. Чуркіна.

ЧАЙНВОРД-КРЫПТАГРАМА

Пачынаючы ад № 1 (па ходу стрэлкі гадзінніка), упішыце
словы, значэнне якіх прыведзена ніжэй. Калі словы будуць
знойдзены правільна, то ў кружочках паміж выдзеленымі лі-
ніямі па акружнасці прачытаецца беларускую прыказку аб
дружбе.

1. Вышэйшая вучоная ступень. 2. Беларускі паэт-песняр.
3. Класік беларускай літаратуры. 4. Ягада. 5. Герой драмы
М. Лермантава «Маскарад». 6. Сход. 7. Паэма А. Куляшова.
8. Возера ў Архангельскай вобласці. 9. Асоба каманднага са-
ставу арміі. 10. Опера А. Сярова. 11. Музычна-драматычны твор.
12. Прыток Северскага Данца. 13. Лятальны апарат. 14. Аўтар
рамана «Камуністы». 15. Беларускі часопіс. 16. Невялікі літа-
ратурны твор. 17. Дрэва. 18. Паэма П. Глебкі. 19. Параўнанне
двух мастацкіх вобразаў. 20. Рукаў Ніжняй Волгі. 21. Аповядан-
не М. Лынькова. 22. Порт на Чорным моры. 23. Горад у Харкаў-
скай вобласці. 24. Сукупнасць навук аб хваробах, іх лячэнні.
25. Сугучнасць.

Склалі Тамара і Рыгор ЯКУШЫ.

На першай старонцы вкладки: дзяўчынка з абручком.

Фотаэцюд Е. Вяляевай.

На чацвёртай старонцы вкладки — моды.

Галоўны рэдактар М. І. КАРПЕНКА.

Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ,
М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МА-
РЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, А. П. УС, В. А. ЧАРНЯўСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: 220041. Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказн. сакрэтара,
аддзела рабочага жыцця — 32-38-14, аддзела сельскага жыцця
і пісем, культуры і літаратуры, быту — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар І. Л. Паўлава.
Журнал «Работница и крестьянка»
на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 15259. Здадзена ў набор 1/XII-73 г. Падп. да друку 24/XII-73 г.
Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Фармат 60×90¹/₁₆.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 454 944 экз. Зак. 641. Цана 15 кап.

Цана 15 кап.
Индэкс 74995

